

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra školní a sociální pedagogiky

**UKRAJINA OČIMA DĚTÍ
PROJEKT PRO ŠKOLNÍ DRUŽINU**

**UKRAINE THROUGH CHILDREN'S EYES
PROJECT FOR SCHOOL CLUBS**

Bakalářská práce

Jitka Svátková

**Vychovatelství
Kombinované studium**

Vedoucí práce: PhDr. Jarmila Mojžíšová, Ph.D.

PRAHA 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval/a samostatně pod vedením PhDr. Jarmily Mojžíšové, Ph.D. V práci jsem použil/a informační zdroje uvedené v seznamu.

V Praze dne 25. 5. 2010

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Děkuji za pomoc a rady při vedení práce PhDr. Jarmile Mojžíšové, Ph.D. Dále bych chtěla poděkovat paní Prokopjukové, paní Jojkové a panu Rajčincovi za nezištnou pomoc při přípravě i realizaci projektu a dále své rodině za trpělivost.

Anotace v českém jazyce

Bakalářská práce popisuje projekt Ukrajina očima dětí, který je určen pro školní družinu, tedy pro děti 1. stupně základní školy. Seznamuje žáky s geografíí země, tradicemi, literaturou, písmem, zajímavými národními jídly, faunou a florou země, ze které přišli jejich spolužáci.

Klíčová slova

Multikulturní výchova, projekt, projektová výuka, projektová metoda, školní družina, Ukrajina.

Anotace v anglickém jazyce

Synopsis

Bachelor's thesis describes the project Ukraine Through Children's Eyes, which is designed for after-school clubs, that is children-1st primary school. Acquaints students with the geography of the country, traditions, literature, letters, interesting national dishes, fauna and flora of the country from which their classmates came.

Klíčová slova

Keywords

Multicultural education, project, project teaching, project metod, school club, Ukraine.

Souhlasím s půjčováním diplomové práce v rámci knihovních služeb.

Obsah

1. Úvod	7
---------------	---

Teoretická část

2. Multikulturní výchova.....	9
3. Projektová výuka.....	16
3.1. Krátce z historie projektové výuky.....	16
3.2. Projektová metoda jako součást projektové výuky.....	18
3.3. Průběh projektové výuky.....	19
3.4. Typy projektů.....	20
3.5. Výhody a úskalí projektové výuky.....	22

Praktická část

4. Projekt.....	26
4.1. Důvody volby tématu.....	27
4.2. Cíl projektu.....	27
4.3. Klíčová slova projektu.....	28
4.4. Cílová skupina.....	28
4.5. Klíčové aktivity projektu.....	28
4.6. Organizace projektu.....	29
4.6.1. Aktivizující hry.....	29
4.7. Přípravná část.....	32
4.7.1. Krátce z geografie.....	32
4.7.2. Krátce z historie.....	33
4.8. Obsah projektu.....	36
4.9. Průběh projektu.....	39
4.9.1. Úvodní část.....	39
4.9.2. Azbuka.....	43
4.9.3. Velikonoce.....	44

4.9.4.	Svátky na Ukrajině.....	46
4.9.5.	Vánoce.....	48
4.9.6.	Ukrajinská kuchyně.....	49
4.9.7.	Ukrajinská literatura pro děti.....	51
4.9.8.	Setkání.....	55
4.9.9.	Fauna a flora.....	56
4.9.10.	Sport.....	59
4.10.	Hodnocení projektu.....	61
5.	Částečná realizace projektu.....	63
5.1.	Přípravná fáze.....	63
5.2.	Realizace úvodní části.....	64
5.3.	Velikonoce – realizace.....	67
5.4.	Postřehy z realizace – shrnutí.....	68
6.	Závěr.....	70
7.	Použitá literatura.....	72
8.	Přílohy.....	74

1 Úvod

Česká společnost je stále více multikulturní a tento trend se rýsuje i do budoucnosti.

Při své práci vychovatelky ve školní družině se stále častěji setkávám s dětmi různých národností. Mají větší či menší problémy začlenit se mezi české děti. Cílem mé bakalářské práce je umožnit dětem seznámení s konkrétní zemí, ze které k nám přišla jejich nová spolužačka. A zároveň umožnit jí, aby dětem svou zemi vlastně představila, ukázala jim ji. Mou snahou je naznačit jednu z možných cest, kterými by se snadnější sblížení dětí různých národností mohlo uskutečnit a zároveň zvládnout bez větších problémů.

Školní družina má možnost poskytovat dětem mnoho námětů, jak trávit svůj volný čas. Multikulturní výchovu jsem si vybrala pro svou práci vzhledem k aktuálnosti této problematiky. Zmíněnou aktuálnost vidím denně ve své praxi. Setkala jsem se s nepochopenými, téměř bezradnými dětmi v cizí zemi. Chtěla bych, aby tento projekt pomohl právě takovým konkrétním Alinám, Anastáziím, Aljonkám a Vasilům ve sblížení s českými dětmi. Doufám, že projekt pomůže v konkrétním kolektivu nastolit vstřícnou atmosféru poznání, pochopení a pomoci.

Teoretická část práce slouží jako východisko pro část praktickou. Slouží jako vhled do situace multikulturní výchovy u nás. Snaží se vysvětlit pojem multikulturní výchova. Zmiňuje se také o kurikulární reformě, kterou zažívá naše školství, a také tomu, jak se tato reforma dotýká multikulturní výchovy. Dále je zde zmínka o menšinách v České republice a organizacích zabývajících se tematikou multikulturní výchovy. V další části se teoretická část práce zabývá problematikou projektové výuky a projektové metody. Její historií i současností. Snažila jsem se vycházet z aktuálních dokumentů a literatury.

Praktickou částí této bakalářské práce je samotný projekt nazvaný „Ukrajina očima dětí“. Je zde rozpracován od fáze přípravy pedagoga, kdy i on musí před samotným zahájením činnosti načerpat dostatek vědomostí o tématu, aby mohl být dětem schopným poradcem, přes úvodní fázi projektu s prvním impulsem dětem, až po devět předpokládaných oblastí zájmu dětí, kterými by se projekt mohl ubírat.

Našly by se určitě i další oblasti, na které projekt zdánlivě zapomněl. Ovšem toto opomenutí je opravdu jen zdánlivé, neboť děti mohou zvolit jakékoliv téma, projekt jim to umožňuje.

V projektu nechybí samozřejmě ani závěrečná část spojená s prezentací a hodnocením. Aktivizující hry, průběžně zařazované v průběhu projektu, slouží k udržení zájmu dětí po celou dobu projektu, dále jako zpětná vazba i jako průběžné hodnocení. Umožňují také dětem snáze opětovně naskočit do projektu a neztratit kontakt.

Projekt je určen pro menší skupinu dětí. Je orientován na konkrétní dítě nebo skupinku dětí z konkrétní země. Zde se setkáváme s Ukrajinou, která je pro naprostou většinu našich dětí jen imaginárním pojmem. S jistotou mohu říct, že projekt s podobnou strukturou by bylo možné sestavit i pro jinou cílovou zemi. Seznámení s touto zemí pootevře oči sice jen malé skupince dětí, ale i to je začátek.

2 Multikulturní výchova

Tuto kapitolu bych zahájila definicí z pedagogického slovníku, kde se doslovně píše, že termín multikulturní výchova vyjadřuje snahy vytvářet prostřednictvím vzdělávacích programů způsobilost lidí chápat a respektovat i jiné kultury než svou vlastní. Má značný význam vzhledem k vytváření postojů vůči imigrantům, příslušníkům jiných národů, ras apod. (Průcha, Walterová, Mareš, 1995)

Myslím, že právě s rozvojem způsobilosti lidí chápat a respektovat jiné kultury je nutné začít u dětí v nejtělejší věku. Dítě by mělo co nejdříve začít přijímat odlišnosti jako pozitivní jev a naučit se navzájem doplňovat a hodnotit i velké rozdíly mezi lidmi z různých kultur jako příležitost k vlastnímu obohacení. (Lazarová, Pol, 2002) Přijetí rozmanitostí vzájemného působení mezi kulturami podporuje rozvoj harmonických vztahů mezi lidmi a obohacuje jejich život. (Niessen, 2000) Dítě by se zároveň mělo naučit vnímat a respektovat jedinečnost každého člověka. Hledat a nacházet kulturní spojitosti a podobnosti. Měli bychom učit děti toleranci a citlivosti vůči okolnímu světu, k úctě k odlišnostem, což jde souběžně s rovností, snášenlivostí a odmítáním diskriminace. Uznání rozdílů společenství lidí stmeluje. (Niessen, 2000)

Motto: „*Cizinci, kteří se přistěhují do ČR, jsou podle mého to nejlepší, co nás může potkat. Můžeme se od nich mnohé naučit a oni se zase naučí od nás.*“
(Cizinci tu nejsou cizí! (?), 2004, str. 9)

Dnešní děti, i když nepocházejí přímo ze smíšené rodiny, se setkají velmi záhy s někým, kdo mluví jiným jazykem nebo je odlišné barvy pleti. Ať už je to soused nebo rodič kamaráda z mateřské školy. Poprvé je to překvapí, zkoumají, začnou se vyptávat a nakonec celou situaci přijmou přesně tak, jak jim ji podá jejich nejbližší okolí. Pokud nejbližší okolí přijímá situaci s přehledem a bez předsudků i dítě ji tak přijme.

Děti bývají zatíženy předsudky svých rodičů, vycházejících ze sociálního mikroprostředí, v němž žijí. (Lazarová, Pol, 2002) Předsudky mnohdy vycházejí

z hodnot, tradic, zkušeností a chování a vedou k takovým závěrům, které jsou sdělovány jako pravdivé, i když k nim chybí reálný podklad. Mnohé takové předsudky, sdílené skupinou lidí, mohou vést až k vytváření stereotypů ve společnosti. (Šišková, 2001)

Vliv na děti má i makroprostředí, v podobě médií, školy, názory společnosti, ve které vyrůstají, získávají také určité své individuální zkušenosti. Do jaké míry je možné ovlivňovat postoje dětí k cizincům?(Lazarová, Pol, 2002) Postoje vytvářené u dětí v průběhu socializace jsou základem kulturního uvědomění. (Průcha, Walterová, Mareš, 1995)

Motto: „*Je to lepší, než kdybychom byli všichni stejní.
Už by to nebylo tak zajímavé. Neučili bychom se
žádné jazyky. Neviděli bysme žádnou kulturu*“
(Cizinci tu nejsou cizí! (?), 2004, str. 8)

Počet kultur světa není přesně zjištěn. Různá čísla uvádějí nejrozličnější atlasy a etnografické studie. Liší se v tom, který diferencující znak při zjišťování kultur udávají. (Průcha, 2006) V mnoha zemích, nejen v České republice, dnes žije druhá i třetí generace lidí, kteří našli odvahu opustit z ekonomických i jiných důvodů své domovy a nyní žijí a pracují a snad i našli domov v zemi nové. Přinášejí si s sebou svou identitu, kulturně-historické dědictví, své zvyky, své hodnoty, tradice, jazyk, svou kulturu. (Niessen, 2000) S využitím multikulturní výchovy se můžeme snažit rozmanitým kulturám porozumět.

Co cítí člověk, který se ocitne v cizí zemi a obklopí ho pro něj více či méně odlišná kultura? Čím větší jsou odlišnosti, tím větší může nastat akulturační stres. (Lazarová, Pol, 2002) Složitý, nejrozličnějšími faktory ovlivněný, proces adaptace čeká všechny migranty, kteří se rozhodnou natrvalo usadit v nové zemi. Je ovlivněný migranty samotnými, např. jejich přáním úspěšně se začlenit do majoritní společnosti, vzdáleností zdrojové a cílové země, migrační politikou cílové země a přístupem majoritní společnosti k imigrantům apod. (Šišková, 2001) Proces adaptace cizinců do majoritní společnosti, klade větší nároky na cizince. (Lachmanová, Drbohlav, 2005) Obzvláště pak na dospělé cizince, ale ani jejich dětem, účastnícím

se školní docházky, se nevyhne. Proces adaptace může mít úspěšný konec v podobě bezproblémového soužití cizince s majoritní společností, získání oficiálního právního statusu nebo i posléze občanství. Ale může mít i konec opačný v podobě ilegálního pobytu a vyloučení na okraj společnosti. (Šišková, 2001)

Znalosti našich dětí bychom se měli v tomto smyslu snažit rozvíjet právě my. Je zřejmé, že mezi nejdůležitější znalosti kultur jiných národů patří, samozřejmě vedle znalosti kultury vlastní, znalost kultur lidí, kteří žijí kolem nás. Nejen kultur národů, které svou zemí s naší sousedí, ale těch, jejichž země je sice vzdálenější, ale tito lidé v naší zemi žijí a pracují, setkáváme se s nimi vlastně denně. S nimi k nám přijíždějí i jejich děti. Chodí u nás do školy, učí se, hrají si. Podle údajů Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR navštěvovalo ve školním roce 2006/2007 základní školy 881200 dětí a z toho bylo 12 504 cizinců, tedy 1,4 %. Tento počet se prokazatelně rok od roku zvyšuje. (Cílková, Schönerová, 2007)

Motto: „*Do třetí třídy jsem seděl v lavici s Ukrajincem.*

Bylo to s ním sedět docela dobrý.“

(Cizinci tu nejsou cizí!(!), 2004, str. 7)

Nejdůležitějším kurikulárním dokumentem české vzdělávací politiky je *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice – Bílá kniha*. /viz Příloha 1/ V ní jsou stanoveny obecné cíle vzdělávání v českých školách. Je zde také věnována značná pozornost vytyčení hlavních cílů multikulturní výchovy, které se týkají vytváření vztahů porozumění a sounáležitosti s menšinami při dostatku informací o jejich osudech a kulturách, výchovy k partnerství, spolupráci a solidaritě, směřující k životu bez konfliktů a negativních postojů ve společenství různých národů, jazyků, menšin a kultur, k respektování i značných odlišností mezi lidmi a kulturami dnešního světa apod.

Od školního roku 2007/2008 je na všech školách uskutečňována kurikulární reforma, začalo se učit podle školních vzdělávacích programů. Pro tvorbu těchto školních vzdělávacích programů slouží jako východisko Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, kde lze také najít přesnější vymezení obsahu multikulturní výchovy. /viz Příloha 1/ Ve školních vzdělávacích programech tvoří

multikulturní výchova jedno z tzv. průřezových témat, které jsou povinnou součástí základního vzdělávání. V jejich obsahu jsou vymezeny aktuální problémy současného světa. Zdůrazňují multikulturní, demokratický, globální a proevropský aspekt výchovy a vzdělávání. Podmínkou účinnosti těchto témat je jejich návaznost na konkrétní vyučovací předměty, zejména jazykové předměty, dějepis, zeměpis a občanskou výchovu, a také jejich propojenost s dalšími činnostmi žáků realizovaných ve škole i mimo školu.

Také ostatní školská zařízení, mezi nimi i školní družina, vytváří svůj ŠVP, jako závazný pedagogický dokument. Školní družina se zabývá zájmovým vzděláváním. Strategií pedagogické práce ve školní družině je respektování požadavků pedagogiky volného času. Jedním z nich je dobrovolnost, potom pedagogické ovlivňování volného času, zajímavost a zájmovost, aktivity, citlivosti a citovosti, prostoru k seberealizaci žáka.(Hájek, 2007)

Školní družina nemá závazné cíle zájmového vzdělávání, ale vychází z obecných vzdělávacích cílů stanovených školským zákonem. V nich se mimo jiné objevují i takové, které se vztahují přímo k multikulturní výchově. Hovoří se o poznávání světových a evropských kulturních hodnot a tradic, pochopení a osvojení zásad a pravidel vycházejících z evropské integrace jako základu pro soužití v národním a mezinárodním měřítku apod. (§ 2, odst. 2, školský zákon) Tyto základní cíle vzdělávání je nutné doplnit o cíl specifický pro školní družinu a tím je výchova k smysluplnému využívání volného času. (Hájek, 2007)

Po splnění všech stanovených cílů by měl žák být vybaven pro svůj budoucí život souhrnem tzv. klíčových kompetencí. Pojem kompetence je obecně chápán jako souhrn vědomostí, schopností a dovedností a s nimi souvisejících postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člověka ve společnosti. Každou činností posilujeme u žáků více kompetencí najednou. Je nutné si u každé konkrétní činnosti, tedy i u činností spojených s multikulturní výchovou, uvědomit, které z kompetencí považujeme pro uvedenou činnost za prvořadé a nejdůležitější.(Hájek, 2007)

Zdá se, že ve školní družině lze multikulturní výchově poskytnout větší prostor než ve školním vyučování. Pedagog, který není časově tolik omezen, se snaží

navázat a rozšířit poznatky, které žák získává závazně ve škole. Snaží se vzbudit v dětech zájem a nadšení pro problematiku multikulturní výchovy, tak, aby jí byly ochotny své volno věnovat. Zvláště u menších dětí je nutné zvolit takový úhel pohledu, který je nebude přetěžovat, ale hravou formou jim nabízet potřebné informace. Vzbudit v dětech zájem, aby samy o tyto nové informace stály a nenásilně tak směřovat k osvětě, která má předcházet xenofobii (strachu z cizího) a rasismu.

Motto: *„Na světě je mnoho zemí, mnoho měst, mnoho lidí.*

*Já si myslím, že lidé jsou lidé a je jedno, jaké jsou
národnosti či rasy. Všichni lidé mají srdce, dýchají
vzduch jako my a mají i svůj charakter a osobnost.
Je jenom jeden svět a na něm by si měli být
všichni lidé rovni.!*

(Cizinci tu nejsou cizí! (?), 2005, str. 7)

Oficiální informace říká, že v České republice dnes má v Radě vlády pro národnostní menšiny, což je poradní a iniciativní orgán vlády ČR působící od roku 2001, zástupce 12 národnostních menšin. Bulharská, chorvatská, maďarská, německá, polská, romská, ruská, rusínská, řecká, slovenská, srbská a ukrajinská. /viz Příloha 1/ Jsou to národnostní menšiny, které se „historicky vytvořily“ v souvislosti historií České republiky ve smyslu zákona č. 273/2001 Sb., a tedy mezi ně nejsou počítáni Vietnamci a jiní imigranti, ačkoli početně převyšují většinu z vyjmenovaných národnostních menšin. (Průcha, 2006) Jedná se o skupinu občanů České republiky odlišující se počtem, jazykem, kulturou, původem a tradicemi a spojuje ji úsilí o zachování a rozvoj svébytnosti menšiny.

Pro dítě samotné je ovšem znalost výše zmíněného zákona nepodstatná. Dítě zajímá kdo je a kdo není jeho kamarád. Jestli je to Vietnamec, Róm nebo Ukrajinec pro něj není důležité. A pokud já, jako pedagog, nebudu mezi dětmi dělat rozdíly, doufám, že i ony časem pochopí, že mezi nimi z lidského hlediska žádné rozdíly nejsou.

Motto: „Člověk jako člověk. Mně je to
úplně jedno, jestli je to Čech
nebo Ukrajinec. Vždyť
všichni jsou přece stejný.“
(Cizinci tu nejsou cizí! (?), 2004, str. 10)

V posledních letech se objevila řada aktivit, projektů a programů s tematikou multikulturní výchovy. Poměrně dost různých organizací se snaží o zviditelnění této problematiky mezi širokou veřejností. Za všechny jmenujme např. Člověk v tísni, Multikulturní centrum Praha, Centrum pro integraci cizinců o.s., Český helsinský výbor, Partners Czech, o. p. s. apod. /viz Příloha 1/

Společnost Člověk v tísni se, v rámci svých bohatých celosvětových aktivit, věnuje i podpoře tolerance a respektu k minoritním skupinám. Pořádá informační a vzdělávací programy pro školy i širokou veřejnost zaměřené na témata globalizace, migrace, multikulturalismu apod. Je to např. vzdělávací program „Varianty“, jehož cílem je podpora zavádění interkulturního a globálního rozvojového vzdělávání do českého vzdělávacího systému formou seminářů pro pedagogy, kterým poskytuje metodické listy a publikace. Dále projekty „Jeden svět na školách“, metoda vzdělávání prostřednictvím dokumentárních filmů např. „Jsme jací jsme“ a didaktických materiálů, a „Polis“, který je společným projektem programu „Varianty“ a „Terénních programů“, programy sociální integrace, a jeho úkolem je přispět ke zvýšení šancí znevýhodněných lidí, mimo jiné i cizinců v ČR. /viz Příloha 1/

Multikulturní centrum Praha je občanské sdružení, které se zabývá otázkami spojenými se soužitím lidí z různých kultur v České republice a v jiných částech světa. Jejich vzdělávací projekty jsou určeny pro děti i dospělé. Patří mezi ně např. projekty „Kultury od vedle: Vytváření evropské sítě pro mezikulturní dialog“ zaměřený na lokální komunity a „Czechkid – multikulturalita očima dětí“ jehož cílem je, formou seminářů pro pedagogy, zkvalitnit výuku multikulturní výchovy. /viz Příloha 1/

Centrum pro integraci cizinců o.s., se zabývá sociálním a pracovním poradenstvím pro cizince a dalšími aktivitami např. pořádá nízkoprahové kurzy češtiny pro cizince. /viz Příloha 1/

Český helsinský výbor je nevládní neziskovou organizací pro lidská práva. Na svých internetových stránkách poskytuje např. informace o materiálech pro výuku v oblasti lidských práv, informace o řadě projektů, které se mimo jiné týkají i integrace cizinců. /viz Příloha 1/

Partners Czech je nevládní nezisková organizace, která působí v oblasti vzdělávacích programů především pro učitele, příslušníky minorit, úředníky, policisty a jiné neziskové organizace. Provádějí školící programy, projekty, a to i v oblasti multikulturního soužití apod. V současné době probíhá např. projekt pro středoškolské studenty „Evropa očima mladých“. /viz Příloha 1/

3 Projektová výuka

3.1 Krátce z historie projektové výuky

Historie projektového vyučování je delší více než 100 let. Má počátky v kritice tzv. herbartovské školy, kdy ve výuce převládaly teoretické poznatky, které byly žákům často nepochopitelné, neboť nesouvisely s jejich zkušenostmi a převládal názor, že aktivita brání dítěti v pozornosti. Učitel měl neotřesitelnou autoritu, která byla zaštitěna přísnými zákazy a tresty. O tom, co učitel řekl, se nediskutovalo, měl vždy pravdu. (Tomková, Kašová, Dvořáková, 2009)

„Koperníkovský obrat“ do pedagogického myšlení přinesla reformní pedagogika. Opírala se o myšlenky J. J. Rousseaua a H. Pestalozziho a ovlivnila pedagogickou praxi ve školách na evropském kontinentě i v USA. Důležitými hodnotami se staly dětská zvědavost a přirozená aktivita, která se stala zdrojem učení a poznání. Škola byla obohacena o praktické předměty, využívalo se vědeckých poznatků. Charakteristickým rysem byl pedocentrismus. Švédská lékařka, E. Keyová, nazvala 20. století „stoletím dítěte“. (Tomková, Kašová, Dvořáková, 2009)

U zrodu projektového vyučování byla americká pragmatická pedagogika. První ucelenou studii o projektovém vyučování napsal v roce 1918 W. H. Kilpatrick. (Tomková, Kašová, Dvořáková, 2009) Byl žákem J. Deweye, tvůrce teoretického rámce projektové metody. Při výuce se zaměřoval na skutečné problémy žáka, učivo by mělo vycházet ze situací, které dítě zná ze života. (Coufalová, 2006) Dewey viděl význam ve spojení školy se životem, škola měla poskytovat žákům praktickou zkušenost a praktickou činnost. Podcenil význam obecného poznávání a systematizace poznatků. (Kratochvílová, 2006)

W. H. Kilpatrick ve svém díle navrhl schéma projektu. Stanovení cíle, plánování, provedení a zhodnocení. Žáci měli být vedeni od praxe k docenění teorie místo tradičního od teorie k praxi. Bohužel škola v tomto pojetí nezajistila zvládnutí učiva jednotlivých předmětů žáky a opomíjela systematické učení. (Kratochvílová, 2006)

V českých školách se projektové vyučování objevilo na obecných a měšťanských školách ve dvacátých a třicátých letech minulého století. (Tomková, Kašová, Dvořáková, 2009) Reformátoři školství u nás se vraceli k myšlenkám J. A. Komenského, změny se ovšem dařilo prosazovat jen pozvolna. První konkrétní kroky směřující k reformě českého školství provedl, ovlivněný studiem v USA a pragmatickou pedagogikou, až Václav Příhoda. Usiloval o pracovní školu, jejími hlavními metodami byly metody projektové a problémové. Problémová metoda má vzbudit v dětech zájem o učení, podnět k přemýšlení. Seskupení problémů je označováno jako projekt a ten se využívá při projektové metodě. Projekt je podle Příhody vlastní podnik žáků. Projekty byly jednopředmětové i mezipředmětové. Až do okupace fungovalo v Čechách několik pokusných škol. (Kratochvílová, 2009)

Okupace Československa znamenala pozastavení myšlenek reformního hnutí na českých školách. (Kratochvílová, 2009) Projektové vyučování se objevuje na školách znovu až v 90. letech minulého století. S novými vzdělávacími programy, např. Obecná škola, Národní škola apod., umožňujícími úpravy učebních plánů a rozvrhu hodin, nastala nová situace. (Tomková, Kašová, Dvořáková, 2006) Projektová metoda se opět pozvolna dostávala do škol hlavně díky vlastní aktivitě pedagogů. „Nová metoda“ s hlubokými kořeny v minulosti. (Kratochvílová, 2009)

S novým stoletím přichází nové kurikulum v podobě Rámcově vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Pro naše školství je to velká změna v koncepci výchovy a vzdělávání. RVP ZV k použití projektové metody přímo vybízí. (Coufalová, 2006) A školy na to slyší, pedagogové vytvářejí a realizují se svými dětmi nejrůznější projekty s nejrůznější tematikou vycházející z přirozených životních situací, aktivní žák se podílí na řešení úkolů. Je kladen důraz na jeho sociální a komunikativní dovednosti a také na individuální přístup k němu. (Coufalová, 2006) Pedagogové se stále více snaží pochopit samotnou podstatu projektu, tak, aby dokázali využívat této metody ve své praxi ve všech souvislostech.

3.2 Projektová metoda jako součást projektové výuky

Co je to projekt? Mnoho oborů má pro toto slovo své vysvětlení. Myslím, že téměř každého nejdříve napadne stavební projekt. (Tomková, Kašová, Dvořáková, 2009) Což je proces, ve kterém, na základě indicií zadaných klientem, tým lidí směřuje k danému cíli. Cestou překonává problémy, hledá jejich řešení. Na konci tohoto procesu je konečný produkt, který může mít nejrůznější podobu.

Lze se na projekt určený pro děti dívat také tak? Vlastně proč ne. Indicie nám zadá život kolem nás, děti je vnímají a ne vždy jim správně rozumí. Stačí malý impuls a v dětské hlavě se začne rodit plán, jak indicie zpracovat. Pokud je v té chvíli po ruce vnímavý pedagog, dokáže takovou situaci zachytit, impuls nasměrovat a námět spatří světlo světa. Když si potom námět všichni společně ujasní, vznikne téma. Začne práce na projektu. S tématem vyvstanou problémy. Musí se najít jejich řešení. Koho požádat o pomoc nebo čeho využít k jejich řešení? Jaké cesty zvolit, abychom našli tu správnou ke konečnému produktu. A nakonec. Zvolili jsme správnou cestu? Nešlo by to příště jinak? (Coufalová, 2006)

Projekt přenáší iniciativu a odpovědnost na dítě, pedagog se stává poradcem. Nebo snad průvodcem nebo doprovodem? Měl by dítě motivovat ke komplexní samostatné práci. Dítě se učí získávat a třídit informace, hledat řešení, která vedou k požadovanému cíli. Samostatně komunikovat a kooperovat. Rozvíjí tím své kompetence. Připravuje se na svůj vstup mezi dospělé, samostatné lidi.

Co je a co není projektová výuka? To pedagog musí uvážit, než se do podobného podniku pustí. Musí uvážit, zda se jedná o projektové vyučování nebo jen o využití některého ze znaků projektového vyučování nebo dokonce o dílčí metodu. (Tomková, Kašová, Dvořáková, 2009) Rozhoduje také jaký je vztah žáka k tématu a jeho podíl na činnosti. Důležitá je zde odpovědnost žáka za výsledek projektu. (Coufalová, 2006) Za projektové vyučování nelze považovat např. výlet, tematickou vycházku, pěstitelskou práci apod. bez spoluodpovědnosti účastníků projektu. Ani samostatnou práci, ve které žáci pracují na zadaném tématu s cílem přednést výsledek třídě a učiteli nebo vyrobit plakát. Tato práce může ale být jednou z fází projektu. (Tomková, Kašová, Dvořáková, 2009)

Kratochvílová rozlišuje projekt, projektovou metodu a projektovou výuku. Projekt vnímá jako podnik žáka. Na projektovou metodu nahlíží jako na uspořádaný systém činností učitele a žáků, v němž dominantní roli mají aktivity žáků a podporující roli učitel jako poradce. Společně pak směřují k dosažení cílů a smyslu projektu. Komplexnost činností vyžaduje využití různých dílčích metod výuky a různých forem práce. Projektovou výuku pak definuje jako výuku založenou na projektové metodě. (Kratochvílová, 2006)

Maňák zařazuje projektovou výuku mezi komplexní výukové metody. Jde o komplexní problémové úkoly, o výukové záměry a plány, které mají také praktický dosah a překračují hranice školy. Do přírody, společenské komunity nebo výrobního procesu. Účastníci jsou aktivní a přebírají za své aktivity určitou odpovědnost. Vyslovuje také požadavek na propojení života, učení a práce. Vše ve spolupráci učitelů, žáků, rodičů, popřípadě přizvaných expertů, tak, aby vybraná témata mohla být řešena vzhledem ke společenským a současně individuálním potřebám. (Maňák, Švec, 2003)

Coufalová uvádí definici projektového vyučování ředitele pokusných škol ve Zlíně Stanislava Vrány. 1. Je to podnik, 2. je to podnik žáka, 3. je to podnik za jehož výsledky převzal žák zodpovědnost, 4. je to podnik, který jde za určitým cílem. (Coufalová, 2006)

3.3 Průběh projektové výuky

Čtyři fáze řešení průběhu projektů stanovil již W. Kilpatrick: záměr – plán – provedení – hodnocení. Kratochvílová uvádí tyto fáze v rozšířeném pojetí. (Kratochvílová, 2006)

1. Plánování projektu

V této první fázi je nejprve nutné uvědomit si základní smysl projektu. Úlohu hraje motivace žáků k řešení projektu. Pedagog zde dostává šanci stanovit určité didaktické cíle a včlenit tak projekt do plánu výuky. Zvolí se podoba výstupu projektu, zpracuje se jeho časové rozložení, určí se prostředí, kde se projekt

uskuteční, určí se účastníci projektu, zajistí se materiální podmínky, promyslí se celková organizace. Také se promyslí hodnocení, jak se bude hodnotit a kdo se na hodnocení bude podílet.

2. Realizace projektu

Zde se postupuje podle stanoveného plánu. Žáci realizují projekt a učitel se zhostí role poradce. Hlídá odklony od stanovených záměrů a cílů. Při delších projektech má pedagog za úkol žáky průběžně motivovat k dokončení projektu.

3. Prezentace výstupu projektu

Zahrnuje představení výsledku, k němuž žáci dospěli. Může mít mnoho podob, např. výstavka, časopis, model, videonahrávka, realizace výletu, koncert, beseda, internetové stránky apod. Prezentace může být pro rodiče, zde hraje roli zpětná vazba o činnosti školy, spolužáky, ve škole pro ostatní děti i pro veřejnost nebo jiné instituce.

4. Hodnocení projektu

Jedná se o hodnocení celého procesu, plánování, průběhu projektu i jeho výsledku. Hodnotí pedagog i žáci. (Kratochvílová, 2006) Společné sebereflexe mohou probíhat nejen v závěru projektu, ale i jeho průběhu. Může probíhat zamýšlení se nad svou prací, vše, úspěch i neúspěch, bychom měli vnímat jako podnět pro další činnosti. (Coufalová, 2006)

3.4 Typy projektů

Projekty lze rozlišovat podle různých kritérií. Před přípravou projektu si musíme rozmyslet, jaký projekt budeme vlastně připravovat. Kratochvílová uvádí doplněnou typologickou řadu J. Valenty. Rozděluje projekty pomocí sedmi hledisek třídění takto: (Kratochvílová, 2006)

Hledisko třídění	Typy projektů
Navrhovatel projektu	<ul style="list-style-type: none"> • spontánní žákovské • uměle připravené • kombinace obou typů předchozích
Účel projektu	<ul style="list-style-type: none"> • problémové • konstruktivní • hodnotící • směřující k estetické zkušenosti • směřujících k získání dovedností (i sociálních)
Informační zdroj projektu	<ul style="list-style-type: none"> • volný (informační materiál si žák obstarává sám) • vázaný (informační materiál je žákovi poskytnut) • kombinace obou typů
Délka projektu	<ul style="list-style-type: none"> • krátkodobý (maximálně jeden den) • střednědobý (maximálně jeden týden) • dlouhodobý (více než jeden týden, méně než měsíc) • mimořádně dlouhodobý (více jak měsíc)
Prostředí projektu	<ul style="list-style-type: none"> • školní • domácí • kombinace obou typů • mimoškolní
Počet zúčastněných na projektu	<ul style="list-style-type: none"> • individuální • společné (skupinové, třídní, ročníkové – mezitřídní, meziročníkové, celoškolní)
Způsob organizace projektu	<ul style="list-style-type: none"> • jednopředmětové • mezipředmětové

Coufalová uvádí další dvě hlediska dělení projektů. Dělí projekty ještě podle organizace a podle velikosti. U tohoto dělení Coufalová uvádí, že velikost je pro rozdělení projektů kritériem s relativní povahou a jen v extrémních případech je lze uplatnit jednoznačně. Každý projekt může být naplněn malý i velký. Jako příklad uvádí projekt „Pečeme koláč“. Malý projekt se omezí na kuchařský recept. Velký zvolí širší rámec, např. zjišťování původu surovin nebo pečivo různých zemí. (Coufalová, 2006)

Podle organizace	<ul style="list-style-type: none"> • projekt probíhá během určitého časového období v hodinách nebo částech hodin, daného předmětu běžně zařazeného v rozvrhu • prolíná vyučovacími hodinami různých předmětů • projekt je uskutečněn mimo výuku – „projektový den“ • výuka je pojata jen projektovou metodou s integrací všech předmětů
Podle velikosti	<ul style="list-style-type: none"> • velké • malé

3.5 Výhody a úskalí projektové výuky

Projektová výuka i metoda jsou ve vyšší míře využívány v dnešní pedagogické praxi spíše školami alternativními a inovativními. Často jsou pedagogy do výuky zařazovány jen jako „zpestření“ výchovně vzdělávacího procesu. Vede je k tomu náročnost přípravy projektů. Náročnost jejich organizace, zajištění materiálního zabezpečení, začlenění do výuky, nezvládli by probrat učivo apod. Proč na některých školách tato úskalí překonají a jinde ne? Jaké jsou výhody a jaké nevýhody projektové výuky? Kratochvílová se domnívá, že pro porozumění projektové metodě je nezbytné uvědomovat si její pozitivní i negativní stránky, umět využít výhod a naopak eliminovat negativa. (Kratochvílová, 2006)

Kratochvílová uvádí uspořádání výhod a úskalí projektové výuky ve vztahu k žákovi, učiteli, okolnímu prostředí a samotnému procesu učení se. Práce s projekty se podílí na naplňování všech obecných cílů a klíčových kompetencí RVP ZV. (Kratochvílová, 2006)

	Výhody projektové výuky	Úskalí projektové výuky
Ve vztahu k žákovi	Zapojení žáka podle individuálních možností, získává motivaci k učení, přebírá zodpovědnost, rozvíjí svou	Časová náročnost, malá vybavenost kompetencemi, žák není schopen opatřit si adekvátní zdroje informací, není schopen

	<p>samostatnost, získává zkušenosti praktickou činností, učí se pracovat s informačními zdroji, řešit problémy, využívá stávajících a získává nové znalosti a dovednosti, učí se spolupracovat a kooperovat, komunikovat, skloubit své a společné zájmy, učí se autoregulaci, ujasňuje si hodnoty, prožívá duchovní rozvoj apod.</p>	<p>splnit stanovené cíle projektu.</p>
<p>Ve vztahu k učiteli</p>	<p>Učí se roli poradce, učí se vnímat dítě jako celek, rozšiřuje svůj repertoár vyučovacích strategií, učí se pracovat s různými zdroji informací, užívá nových možností hodnocení a sebehodnocení, rozšiřuje si dovednosti organizační i plánovací.</p>	<p>Časová náročnost přípravy, náročnost hodnocení, nesystematičnost a nesoustavnost projektové výuky vyvolávající dojem nesplnění obsahu platného kurikula, při častější realizaci projektů je možná ztráta motivace učitele, nedostatečná spolupráce kolegů, podpora vedení školy, malá teoretická vybavenost a malé zkušenosti s projekty, nutnost jiného způsobu plánování apod.</p>
<p>Ve vztahu k samotnému procesu učení se</p>	<p>Učení má teoretickou i činnostní povahu, integruje vědomosti a dovednosti z různých oborů, jde o přirozený proces podpořený zájmem žáka, proces učení respektuje individualitu žáka, učení zaměstnává a rozvíjí celou osobnost dítěte, vyžaduje pestrou organizaci vyučování, navozuje partnerský vztah učitel – žák, orientuje se na život apod.</p>	<p>Není respektován princip postupnosti a systematičnosti vzdělávání, proces učení opomíjí fázi procvičování a opakování, náročnost na prostředí a materiální vybavení, proces je rušnější a živější, vyžaduje množství zdrojů informací, nutná úprava organizace vyučování např. bloková výuka nebo změna rozvrhu, nutnost flexibilního jednání učitele i žáka apod.</p>
<p>Ve vztahu k okolnímu prostředí</p>	<p>Propojuje život školy s okolím, zvyšuje se zájem rodičů o školu, rodiče a okolí se zapojují do vyučování, výstupy mohou být prospěšné nejen žákům a škole, ale i okolí.</p>	<p>Projektová výuka může okolí obtěžovat, neinformované okolí může projektovou výuku považovat za hru, nikoliv za vyučovací proces.</p>

Coufalová uvádí úskalí projektové metody takto: (Coufalová, 2006)

- Učitel, který nezná dobře své žáky, může připravit projekt, který se mine účinkem.
- Umění učitele ustoupit v průběhu projektu do pozadí a přesto neztratit kontrolu nad jeho průběhem.
- Umění odhadnout míru volnosti a míru odpovědnosti dětí.
- Umění brát ohled na obsah, postupnost a systematizaci učiva.
- Umění udržet se na úrovni věku dítěte, nepřekračovat jeho rozumové možnosti.
- Umění předcházet chaotičnosti učiva, nedopustit narušení logiky konstruování poznatků z předmětů, kterých se projekt týká.
- Může dojít k nevyrovnanosti učiva z pohledu didaktického, bývá procvičováno více učivo snadnější a méně náročnější, např. při obchodování se více sčítá a násobí, než odčítá a dělí.
- Umění použití vhodné motivace. Nestačí situace z reálného života.
- Umění nepřeceňovat vnější efekt projektů, přílišnou spekulativnost a vymělkovanost.
- Nepocit'ování nutnosti spolupráce učitelů.
- Projektová metoda vyhovuje nadaným a průměrným žákům. Při promyšlené přípravě se zapojí i slabší žáci.
- Umění použití hry, jako přirozeného způsobu rozvoje tvořivosti a fantazie
- Kritici metody poukazují na její neefektivnost, to, co už bylo objeveno, nemůže žák znovu objevit. Z výuky nemůže zmizet racionální předávání poznatků, projektová metoda nemůže zůstat jedinou používanou metodou výuky.

Z předchozích výčtů je vidět, že výhody projektové výuky převažují nad úskalími. A úskalí lze úspěšně kompenzovat profesní přípravou učitelů na projektovou výuku, zvyšováním povědomí okolí o projektech a jejich řešení, využíváním dalších vyučovacích metod, které kompenzují nedostatky metody projektové, projektová metoda je jednou z možných metod, vytvářením podmínek pro projektovou výuku, např. podpora vedení školy, kolegů, rodičů apod., kvalitní profesní příprava pedagoga, materiální a prostorové zajištění, dostatečný přístup k informačním zdrojům, výměna zkušeností apod. (Kratochvílová, 2006)

4 Projekt

Nyní je odpoledne, jsme ve školní družině, dětem skončilo vyučování, mají nárok na odpočinek a také ho potřebují. Je vůbec projekt jako metoda práce vhodný pro školní družinu? Budou mít děti o společný projekt zájem. Nejsou z dopoledne ze školního vyučování tak přesycené informacemi, že žádné další už nebudou ochotné přijímat?

Při zachování všech charakteristických prvků projektu má projekt ve školní družině poněkud ztíženou pozici. Vnitřní motivovanost dětí pro volnočasové projekty musí být mnohem hlubší a myslím, že i rozsáhlejší. Ve výuce se děti na projektu mnohdy podílí, protože musí, a aniž by je téma úplně oslovilo. Ve výuce jsou nastaveny na závěrečné hodnocení většinou v podobě známek, včetně těch negativních. Při volnočasovém projektu je nutné dbát na udržení zájmu a pozitivní hodnocení činnosti dětí. Což zaručí nenásilné získání nových poznatků, které rozšíří jejich obzory.

Děti je nutné na takovýto rozsáhlejší záměr postupně připravovat. Vést je k samostatnosti, samostatnému jednání i rozhodování, vytvářet podmínky pro vyjadřování vlastních názorů a jejich argumentaci, ovšem i probouzet v nich ochotu a vstřícnost přijmout názory ostatních. Je na vychovateli aby správně rozpoznal, kdy podněty z okolí přišly do fáze, že děti jsou na projekt zralé.

V dnešních podmínkách školní družiny, kdy spousta dětí, tedy spíše jejich rodičů, považuje školní družinu za čekárnu na další zájmovou činnost, a tudíž se složení dětí poměrně rychle obměňuje, je nutné zařídit, aby všechny děti měly možnost do projektu kdykoli vklouznout a neměly problém navázat na předchozí část, i když se jí přímo neúčastnily. Je to velmi obtížné, ale ne neřešitelné. Myslím, že jedním z řešení by mohly být krátké rekapitulace předchozích částí, např. v podobě aktivizujících her, které budou průběžně zařazovány, nebo u samostatných her jejich zopakování. Myslím, že pracovní název takového projektu pro školní družinu by mohl být populárně naučná projektová hra.

Ráda bych také tímto projektem přispěla ke změně mnohdy negativních pohledů některých rodičů na činnost školní družiny. Chtěla bych se pokusit rodiče zapojit, v rámci osvěty, do některých činností. Myslím, že to pro ně může být i

poměrně lákavá šance, jak s dětmi společně zažít něco jiného, možná nového. (poznámka: doprovod do knihovny, společné vaření ve školní kuchyňce)

4.1 Důvody volby tématu

Volba této země pro náš projekt je ovlivněna poměrně velkým procentem ukrajinských dětí na českých školách. Také na naší škole je jich poměrně dost, troufám si říci, že každý žák naší školy už s někým, kdo pochází z Ukrajiny, do třídy chodil.

I do našeho oddělení školní družiny v letošním školním roce přišla nová dívka z Ukrajiny, která poměrně hodně ovlivnila dění mezi dětmi. Neznala jazyk, ale svou pílí a chutí se učit a sžít se s dětmi si velmi brzy získala spoustu kamarádů.

České děti o této zemi mnohdy neví nic, kolikrát ani to, že leží v Evropě. Jak potom mají pochopit kulturní odlišnosti dětí přicházejících k nám z této země? Neznají jejich hry, knížky ani písničky. S nadsázkou by se dalo říci, že jsou přijímány, jako kdyby přišly z Marsu.

Chtěla bych, aby slovo Ukrajina pro naše děti přestalo být prázdným pojmem. Aby si dovedly alespoň trochu představit, že to je stát rozlohou mnohem větší než Česká republika s mnohem větším počtem obyvatel, s bohatou kulturou, množstvím tradic. Zároveň však stát chudý, jehož slabá ekonomika vyhání lidi z domova za prací do ciziny.

4.2 Cíl projektu

Cílem projektu je seznámení dětí s cizí zemí, zemí, z níž do našeho oddělení školní družiny přišla nová spolužačka, seznámení s Ukrajinou.

4.3 Cílová skupina

Projekt je sestaven pro děti od 3. do 5. třídy navštěvujících v odpoledních hodinách školní družinu. Jsou to děti různé úrovně. Rozdíly nejsou dány pouze věkem, ale i psychickou vyspělostí dětí. (Coufalová, 2006)

4.4 Klíčová slova projektu

Multikulturní výchova, cizinec, Ukrajina, projekt, informace, internet, internetový vyhledávač, knihovna, katalog, mapa, slepá mapa, atlas, poster, strategická hra, pohybová hra, didaktická hra, aktivizující hra.

4.5 Klíčové aktivity projektu

1. V rámci multikulturní výchovy se seznámit s více méně neznámou zemí na mapě světa. S její geografií, lehce s historií, s lidovými tradicemi.
2. Při překonávání vzniklých překážek a řešení úkolů stále zdokonalovat svou schopnost komunikace s okolím.
3. Výroba posteru. Výroba pexesa.
4. Naučit se pracovat s informacemi. Naučit se informace vyhledávat, získávat a třídit.
5. Naučit se sestavit krátký text s nejdůležitějšími informacemi o daném tématu. Naučit se svými slovy s ním seznámit ostatní. Společně pracovat se skupinou.
6. Práce s mapou, s atlasem. Základní orientace v mapách. Určení světových stran. Práce se slepou mapou, zakreslování geografických údajů.
7. Práce s internetem. Seznámit se s hledáním informací pomocí internetových vyhledávačů a následně je použít.
8. Naučit se orientovat v knihovně, seznámit se s prací s katalogem. Zkoušet vyhledávat údaje v encyklopediích a ostatní literatuře.

9. Naučit se také prakticky uplatnit nově získané poznatky.

4.6 Organizace projektu

Dlouhodobý projekt, jehož délka se bude odvíjet ze zájmu dětí. Je rozdělen do první, úvodní části, která se týká geografie země, a libovolného množství dalších částí, které se budou navzájem prolínat a doplňovat. Předpokládané směry zájmu dětí zde budou naznačeny a vychovatelka se bude podílet na jejich přípravě, jakmile zájem ze strany dětí zaznamená. Zájem dětí může být vyvolán kdykoliv při sbírání informací, v knihovně, u internetu s otevřením zajímavé stránky apod. Délka realizace jednotlivých částí projektu je předpokládána v rozmezí od jednoho odpoledne ve školní družině až po cca jeden družinový týden.

Vychovatelka sleduje určité didaktické cíle, proto je základní kostra projektu rozpracovaná předem. Téma vychází ze života. Předpokladem je, že v jednotlivých částech se bude dál rozvíjet podle postřehů a nápadů dětí. Vše bude probíhat hravou formou, přiměřeně věku a schopnostem dětí.

Materiál a pomůcky potřebné ke zpracování projektu jsou snadno dostupné.

Práce bude probíhat v oddělení školní družiny, na terase školní družiny, v počítačové pracovně, ve školní knihovně, v městské knihovně. Vzhledem k samostatnému rozhodování dětí, kterým směrem se jednotlivé části projektu vydají, je možné, že se tento výčet rozšíří nebo naopak zúží.

4.6.1 Aktivizující hry

V této kapitole uvádím seznam, průběžně zařazovaných aktivizujících her. Tento seznam není konečný, je možné ho kdykoliv doplnit o další vhodné hry. Inspirací pro některé z her byla kniha Sylvie Lairové „Trénink paměti“. Všechny hry jsou motivačně upraveny pro potřeby projektu. Zároveň mohou sloužit k upevnění a rozšíření získaných znalostí.

- Seznamovací hra – Kde jsi se narodil/a? Děti stojí před slepou mapou a jejich úkolem je říci své jméno a prstem ve slepé mapě ukázat pravděpodobné místo svého narození. Např. Jmenuji se Gabriela a narodila jsem se v Praze. Jmenuji se Alina a narodila jsem se ve městě Krasnyj Luč apod. Předpokladem této hry je, že vyvolá diskuzi nad slepou mapou a potřebu jejího doplnění. Z čehož plyne i cíl hry.
- Varianta Kimovy hry – 15, množství se odvíjí dle schopností dětí, obrázků nebo i různých předmětů, vztahujících se k dosud získaným informacím, rozložíme po stole ve dvou řadách. Děti mají za úkol si obrázky prohlédnout ve směru četby zleva doprava. Potom jsou zakryty a děti zapisují z paměti jejich názvy. Komu se podaří na žádný nezapomenout?
- Pilulky proti zapomnětlivosti – Děti dostanou do ruky malou slepou mapku se zakreslenými body v podobě pilulek zapomnětlivosti. Když pilulku „spolknou“ vybaví se jím správný geografický název. Pilulky jsou přizpůsobeny fázi, ve které se projekt právě ocitl. Děti pracují ve dvojicích nebo individuálně. Výsledky si porovnávají. Srovnávají je posterem. Předpokladem jsou další nápady.
- Cestujeme prstem po mapě – Sedíme před naší, již zaplněnou, mapou a „cestujeme“. Trénujeme paměť postupně rozvíjenou větou, posléze příběhem. Každé následující dítě musí vždy celou větu od začátku zopakovat a potom přidat své pokračování. Vývoj této hry nelze předvídat. Záleží na fantazii dětí. Kam nás jejich nápady zavedou? Např. „Jsem na návštěvě v Kyjevě – u tety – jedu s ní k Černému moři ...“
- Přesmyčky neboli anagramy (slovo vzniklé přeskupením písmen slova původního) – Jako anagramy dětem nabídneme slova, např. geografické názvy, jména pokrmů apod., se kterými se již v projektu setkaly. Dokážou je rozšifrovat?
- Co to je? – Cílem hry je umět správně zařadit slovo do příslušné skupiny. Např. stát mezi státy, město mezi městy apod. Děti dostanou 30 známých pojmů. Výsledky opět porovnáváme mezi sebou i s mapou, vysvětlujeme. Mapu mají děti stále na očích, napadne je toho využít?

- Jednoduché puzzle – Krabice s nejméně dvaceti obrázky kulturních nebo přírodních zvláštností s nadepsanými názvy zobrazených míst rozstřižených na 2 až 4 části. Děti je společně skládají. Mohou je slepit a doplnit na poster. Na obrázcích mohou být např. tradiční dřevěné kostelíky, ukázky tatarské nebo huculské kultury apod.
- Asociace – Co se ti vybaví, když řeknu ... - Např. Dněpr, muzeum pysanek, mapa, apod. Vše pramení z již známých informací. Rychlé odpovědi, ostatní mají jiný názor, oponují. Jedna asociace vyvolává další. Abychom zabránili chaosu, děti se nesmí překřikovat, posílají si nějaký předmět, např. dřevěnou kraslici.
- Odpovědi a otázky – Dětem předložíme 10 (i více) obrázků s nadepsanými názvy známých míst. Necháme je, aby si obrázky dobře prohlédly a zapamatovaly. Potom je schováme. Pak děti dostanou seznam otázek. Obrázky vlastně představovaly odpovědi na tyto otázky. Děti znaly odpovědi dříve, než si uvědomily, že to jsou odpovědi. Nyní mají přemýšlet a z paměti přiřadit k otázkám správné odpovědi v podobě názvů obrázků. Např. Na kterém obrázku byly zlaté kopule? Které zvíře žije v Karpatech? Jaká květina je typická květina pro Ukrajinu? Apod.
- Vzpomínání s nápovědou – 20 typických obrázků pro projekt tentokrát bez názvů. Děti pracují ve dvojicích ve třídě s posterem. Obrázky si podávají, prohlíží. Vybavují si a zapisují, co obrázky zobrazují. V závěru zhodnocení správných odpovědí.

4.7 Přípravná část

Tato část projektu se zabývá samotnou přípravou pedagoga na průběh projektu. Před začátkem práce je nutné, aby se pedagog seznámil se základními geografickými a historickými fakty o zemi. Musí být připraven dětem kdykoliv pomoci, pokud pomoc budou potřebovat.

Další částí přípravy je výroba slepé mapy Ukrajiny, doplněné o okolní státy a Českou republiku. Důvodem je, aby si děti uvědomily souvislosti. Tato mapa bude tvořit první impuls pro děti v úvodní části projektu.

4.7.1 Krátce z geografie země

Ukrajina se nachází ve východní Evropě, to však není úplná pravda, spíše zažitý stereotyp, neboť geografický střed Evropy se nachází právě na Ukrajině, v její západní části. /viz Příloha 2/ Lepší tedy bude říci, že Ukrajina se nachází na východ od naší republiky.

Jejími sousedními státy jsou Rusko, Bělorusko, Polsko, Slovensko, Maďarsko, Rumunsko a Moldavsko. Na jihu omývá její břehy Černé a Azovské moře.

Rozlohou je Ukrajinská republika téměř 8x větší než Česká republika. Na jejím rozsáhlém území, 603 700 km², jsou převážně pahorkatiny a vrchoviny, rozsáhlé stepi a rovné náhorní plošiny. Na jihozápadě jsou Karpaty s nejvyšší horou Hoverla vysokou 2061 m n. m., na jihu Krymské hory s nejvyšším vrcholem Roman Koš vysokým 1543 m n. m. Východ země tvoří pahorkatiny, zatímco na severu jsou hluboké lesy.

Největší řekou je Dněpr, protéká zemí od severu k jihu a rozděluje tím Ukrajinu na tradiční teritoria. Dalšími řekami jsou Dněstr, Jižní Bug, Pripjat a na jih od Oděsy při hranicích s Rumunskem delta Dunaje.

Ukrajina, díky své poloze tvoří přirozenou křižovatku pozemních, říčních i námořních tras mezi Evropou, Asií a Středním východem.

Hlavním městem je Kyjev, dalšími velkými městy jsou Charkov, Doněck, Dněpropetrovsk, Lvov, Oděsa, Sevastopol.

Administrativně je Ukrajina rozdělena do 24 oblastí a autonomní republiku Krym.

Počet obyvatel se odhaduje asi na 47 milionů obyvatel, z toho jsou 78% etničtí Ukrajinci, významná je skupina Rusů, asi 17%. Zbývající procenta tvoří Poláci, Bělorusové, Maďaři, Rumuni, Židé, krymští Tataři, Arménci, Řekové a Romové. Podle oficiálních údajů žije na Ukrajině kolem osmi tisíc Čechů. (Evans, 2004)

Úředním jazykem je ukrajinština. Používá se také ruština a částečně i další jazyky.

Barvami ukrajinské vlajky je žlutá a modrá, dva vodorovné pruhy. Prý jsou to zlaté lány pšenice pod azurovou oblohou. (Johnstone, Bloom, 2009)

Státním znakem země, přijatým v roce 1917, ale pocházejícím již z 11. století z doby Kyjevské Rusi, je zlatý trojzubec (tryzub) na modrém pozadí. Symbolizuje tři prvky. Vzduch, vodu a zemi. (Johnstone, Bloom, 2009)

4.7.2 Krátce z historie země

Jedná se o zemi s velmi dlouhou a velmi složitou historií. Zemi, o které si po staletí okolní národy myslely, že bude pro ně snadnou kořistí a zdrojem bohatství. Širší souvislosti o historii Ukrajiny pochopíme teprve po nastudování minulosti Ruska, Polska, Litvy, Židů, Turecka, Řecka a Rakouska. (Evans, 2004) O Ukrajině, jako zemi s vlastními hranicemi, se dá mluvit teprve od doby, kdy získala nezávislost. (Evans, 2004)

Podle archeologických nálezů byly první osady na území dnešní Ukrajiny už v dávných dobách před naším letopočtem. Pravděpodobně na přelomu 5. a 6. století n. l. území osídlili východní Slované.

Od 6. století pronikali do východní Evropy skandinávští Vikingové, které Slované označovali Varjagové nebo Rusové. Zabývali se obchodem a zakládali státy

kolem Baltského moře. Koncem 9. století se z mocenského centra Rusů, Novgorodu, vydal na jih král Oleg a prohlásil se vládcem Kyjeva a učinil z něj hlavní město obrovského sjednoceného ruského státu. Koncem 10. století, za vlády Vladimíra Velikého, se říše rozkládala Od Volhy až po Dunaj a k Baltskému moři. Vladimír sjednotil a upevnil Kyjevskou Rus. Státním náboženstvím stanovil pravoslavné křesťanství a zařadil Kyjevskou Rus mezi Evropské státy.

V polovině 13. století, kdy vydrancovala Kyjev mongolská invaze, říše v podstatě přestala existovat. Území se stalo součástí mongolské říše tzv. Zlaté hordy („horda“ znamená oblast). Mongolové na ukrajinské půdě zůstali necelé století. (Johnstone, Bloom, 2009)

Mongolské vůdce postupně nahrazovali Tataři, v 15. století se horda rozpadla na mnoho menších chanátů. Jeden z nich byl Krymský chanát. Krymští Tataři podnikali nájezdy na území Ukrajiny, Ruska a Polska až do 18. století, kdy byl chanát připojen k Rusku po rusko-turecké válce. Tuto civilizaci připomínají památky ve městě Bachčisaraj. (Johnstone, Bloom, 2009)

Nástupnickým státem Kyjevské Rusi bylo od konce 12. století Haličsko-volyňské knížectví. Svou polohou na západě země unikalo výbojům východních nájezdníků, Mongolů, posléze Tatarů. Haličsko-volyňské knížectví mělo vlastní vládnoucí dynastii a až do 40. let 14. století odolalo katolickým zemím Polsku a Litvě. Mocným sousedům, kteří si knížectví po tomto datu rozdělili a využívali jako základnu k výbojům na východ. (Johnstone, Bloom, 2009)

Proti Tatarům z Krymu a dalším nepřátelům, kteří podnikali nájezdy do vnitrozemí, se postupem času zformovalo obyvatelstvo ukrajinských stepí, kozáci. Stepí byly v polovině 15. století v podstatě zemí nikoho. Svůj hlavní tábor, Záporožskou Sič, založili na dolním toku řeky Dněpr, okolo dnešního Záporoží. Bojovali za svobodu svou i své země, která byla ohrožována Polsko-litevskou unií, Tatary a Turky a sílícím Moskevským knížectvím. /viz Příloha 2/

Velký zlom znamenala ve druhé polovině 17. století tzv. „Perejaslavská dohoda“, kterou v dobré víře v záchranu národa podepsal slavný kozácký ataman Bohdan Chmelnyckyj. Dohodou fakticky stvrdil spojení části Ukrajiny na levém

břehu řeky Dněpr s Moskevským knížectvím. Poláci si podrželi území západně od této řeky. /viz Příloha 2/

Kozáci si až do doby panování Kateřiny Veliké udrželi jistou autonomii, ale v roce 1775 nechala tato carevna po kozáckém povstání Záporožskou Sič zpusť svými vojsky a připojila tuto oblast k provincii „Nové Rusko“. (Johnstone, Bloom, 2009)

Na sklonku 18. století, po rozdělení Polska, připadla většina západní Ukrajiny Rusku. Část kolem Lvova se stala součástí rakouské habsburské monarchie.

Ve 40. letech 19. století se v Kyjevě rozvíjí ukrajinské národní obrození, a proto car Alexandr II vydává dekret, kterým zakazuje tisknout a vydávat knihy v ukrajinštině, stejně jako používat tento jazyk při veřejných vystoupeních. Také další období byly plná represí proti tomuto národu, jeho kultuře, jazyku i náboženství. (Johnstone, Bloom, 2009)

Bída a nesvoboda přiměla obyvatele k masové emigraci ze země. První vlna emigrace se datuje už koncem 19. století, druhá s první světovou válkou. Během této druhé vlny odešla část ukrajinské inteligence do Prahy. Tady byly díky pomoci prezidenta Masaryka budovány ukrajinské školy a rozvíjel se kulturní život. /viz Příloha 2/

V této době, tzv. první republiky, byla Zakarpatská Ukrajina součástí Československa. Prvorepublikové heslo znělo: „Od Jasini do Aše, republika je naše!“ Československá vláda zde budovala školy a snažila se oživit samosprávu. Vše skončilo rokem 1938. /viz Příloha 2/

V době po první světové válce se Ukrajinci snaží vytvořit nezávislou republiku. Po složitém období občanské války se Ukrajina dostává pod sovětskou správu. Represe ze strany stalinské moci vedou k útlaku ukrajinské inteligence a ve 20. a 30. letech 20. století vyvolaly dvě vlny obrovské hladomoru, které si vyžádaly mnoho miliónů lidských životů.

Po nepřehledné době druhé světové války a konferenci v Jaltě, kde došlo mezi mocnostmi k dohodě o správě poválečné Evropy, se Sovětskému svazu povedlo udržet si území Ukrajiny i v poválečném období. (Johnstone, Bloom, 2009)

V této době utichá slibný rozvoj ukrajinské menšiny u nás, existence ukrajinských institucí byla ukončena a zakázána. Proběhla další velká imigrační vlna, tentokrát do Spojených států a Kanady. Dnes se odhaduje, že v diaspoře, tedy mimo území Ukrajiny, žije asi 20 miliónů Ukrajinců. /viz Příloha 2/

Ve společné historii našeho státu a Ukrajiny má své místo také emigrace Čechů V 70. a 80. letech 19. století na Volyň. Důvodem byla ekonomická situace zemědělského obyvatelstva u nás a možnost přidělení kvalitní a levné půdy v carském Rusku. Část těchto volyňských Čechů se vrátila do vlasti po 2. světové válce. A menší část po roce 1989. Důvodem návratu těchto tzv. černobylských Čechů byla havárie jaderného reaktoru v Černobyli. (Šišková, 2001)

Od roku 1991 je Ukrajina samostatným státem. Dnes používané jméno své národnosti začali Ukrajinci užívat až na přelomu 19. a 20. století, předtím byl používán název Malorusko. (Cílková, Schonerová, 2009) V průběhu dějin prošla neobyčejně složitým vývojem, v němž byla mnohdy ukrajinská identita silně potlačována. Ukrajinský lid, však nikdy neztratil touhu po svobodě, nezávislosti a vlastní státnosti.

Politická situace v zemi dnes stále není jednoznačná a ekonomické reformy provází řada úskalí. Odráží se zde i nejednoznačný postoj EU. /viz Příloha 2/

Ale o tomto všem tento projekt není. Pro děti prvního stupně je nutné vybrat jen některé skutečnosti, na které mohou v průběhu projektu narazit. Zařazeny mohou být spíše legendy vybrané z dějin této země.

4.8 Obsah projektu

Úvodní část projektu se zabývá seznámením dětí se základními zeměpisnými a geografickými údaji o zemi. První impuls k začátku projektu vyjde od vychovatele. Slepá mapa Ukrajiny. Krátká úvodní aktivizující hra s mapou. Další průběh se už bude odvíjet z úvah dětí. Předpokladem je i návštěva knihovny. Děti nebudou rozděleny do menších skupin, budou pracovat na společném posteru, který, po prvním týdnu práce, bude doprovázet další části projektu a předpokladem je, že bude stále doplňován. K upevnění nových znalostí bude sloužit průběžně doplňované

pexeso (např. Dněpr – nejdelší řeka apod.) Vychovatelka by chtěla přispět legendou o založení Kyjeva – strategická hra – Děrevjané proti Poljanům. Ubrání Poljané zakládající listinu města? Předpokládaná časová dotace je jeden týden v rámci odpolední ve školní družině.

Přehled dalších předpokládaných částí projektu:

- Seznámení s jazykem cizí země a s jeho odlišným typem písma. Tato část bude zpracovaná jako řešení problému. Text z knihy o ukrajinském umění psaný azbukou. Co teď? Slovník, který jsme si vypůjčili při návštěvě knihovny, naši situaci nevyřeší. Nerozumíme znakům. Je nutné znaky identifikovat. Pomůže Alina nebo opět internet. I ve slovníku je srovnání ukrajinské a české abecedy. Jak tato napínavá situace dopadne? Dokážeme si přeložit a přečíst ukrajinský text? Děti pracují společně, předpokladem je, že se skupina přirozeně rozdělí na menší části. Myslím, že někdo může pracovat i individuálně. Na konci se jednotlivé části textu sestaví v celek. Doplníme poster a pexeso. Časová dotace je jedno odpoledne ve školní družině.
- Velikonoce. Kraslice. Ukrajinsky pysanky. Muzeum pysanek v Kolomyje. Zařazení pracovních činností spojených s výrobou kraslice pomocí vosku nebo batiky přírodním materiálem. Alina vypráví o velikonocích doma, děti se pokouší o řízený rozhovor, připravují si otázky. Nacházíme spoustu podobných tradic. Prohlížení obrázků kraslic s tradičními vzory z knihy o ukrajinském umění. Doplnění posteru a pexesa. Předpokládaná časová dotace je dva a více dní dle zájmu dětí.
- Vánoce. Předpokladem je, že děti budou chtít vědět více o ukrajinských vánocích. Zahrajeme si na Vánoce. Jak se slaví na Ukrajině? Předpokladem je povídání o tradicích i ukázky, např. zdobení stromku. Vychovatelka chce děti seznámit s knihou N. V. Gogola Večery na samotě blízko Děkanky. Není to kniha pro děti, ale

vybrané ukázky ukazují průběh štědrého dne. Máme k dispozici i dramatickou úpravu těchto povídek. Ukázky z nich jsou možná pro děti vhodnější. Doplnění posteru a pexesa. Předpokládaná časová dotace jsou dvě odpoledne ve školní družině.

- Předpokladem této části je, že děti zaujme posun v ukrajinském kalendáři. Oslava Nového roku a Vánoc v lednu. Proč? Rozhovor o rozdílu Juliánského a Gregoriánského kalendáře. Předpokladem je, že se děti obrátí na encyklopedii nebo internet. K dispozici je i kniha v ukrajinštině se seznamem všech ukrajinských svátků. Doplnění posteru a pexesa. Předpokládaná časová dotace je dva a více dní dle zájmu dětí.
- Předpokladem této části projektu je, že děti zaujme kuchařská kniha s ukrajinskými recepty nebo povídání o tradičních velikonočních nebo vánočních jídlech nebo o národních jídlech apod. Předpokladem je, že děti budou chtít některá jídla ochutnat. Vychovatelka by chtěla zorganizovat společné vaření rodičů a dětí ve školní kuchyňce spojené s ochutnávkou. Opět je čím doplnit poster i pexeso. Předpokládaná časová dotace jsou dvě až tři odpoledne. Nebudou na sebe bezprostředně navazovat vzhledem k potřebě zajištění prostor školní kuchyňky a pozvání rodičů. Je také nutné zajistit potraviny potřebné k realizaci této části.
- Tato část projektu je založena na nutnosti vrátit do knihovny knihy z jeho úvodní části. Půjďme tam jen tak? Předpokladem je, že děti téma naší návštěvy knihovny napadne, pokud ne navrhne ho vychovatel. Např. „Co čtou ukrajinské děti?“ nebo „Ukrajinské pohádky“ apod. Návštěva knihovny. Hledání. Úspěch? Požádáme opět o spolupráci paní knihovnici. Časová dotace je jedno odpoledne v knihovně a potom několik kratších časových úseků strávených společnou četbou při poledním klidu. Mohlo by dojít k dalšímu rozšíření časového úseku této části např. při zájmu dětí o dramatizaci některé pohádky.

- Předpokladem této části projektu je, že se děti budou chtít setkat s někým, kdo to, co my těžce hledáme, zná. Tato potřeba by mohla vzniknout kdykoliv během celého projektu. Vychovatel se pokusí takovéto setkání zinscenovat. Časová dotace zde se nedá přesně určit. Předpokladem je, že samotné setkání bude trvat jedno odpoledne nebo část jednoho odpoledne ve školní družině. Je také možné, že se uskuteční jinde, někde mimo školní budovu.
- Předpokladem této části projektu je, že děti zaujme zvláštní fauna a flora, která se vyskytuje na Ukrajině. Např. v oblasti Karpat. Časová dotace, této části, se přizpůsobí zájmu dětí. Vzhledem k oblíbenosti tématu předpokládám dvě a více družinových odpolední.
- Sport. Mistrovství Evropy ve fotbale Euro 2012 má, spolu s Polskem, pořádat právě Ukrajina. Předpokladem je, že hlavně kluci toto téma nemohou přehlédnout. Předpokládaná časová dotace jedno až dvě odpoledne ve školní družině.

4.9 Průběh projektu

4.9.1 Úvodní část

Motivace

V září přišla k nám do oddělení nová dívka. Už její jméno prozrazovalo, že nepřišla jen z jiné české školy, ale rovnou z jiné země. Tam určitě také chodila do školy a učila se. Ovšem ve svém rodném jazyce. Nyní je ale zde, v naší zemi, nerozumí nám, a my nerozumíme jí.

Snažíme se s ní navázat kontakt přes nějakou činnost. „Mluvíme“ rukama i nohama, vzniká slušná pantomima, ani mim by se nemusel stydět. Konečně pochopí, že nás zajímá, jak ji máme oslovovat a odkud k nám přišla. Pomalu se rozpovídá. Role se obrátily, nyní se snažíme porozumět my jí. Mluví pomalu, váhavě, pochopíme, že je z Ukrajiny.

1. Slepá mapa? Co to je? Proč tu je?
2. Základní orientace? Směrová růžice.
3. Jak a kde získat informace, abychom mohli dokreslit slepou mapu?
4. Stanovení úkolů.

Předpoklady prvního dne:

1. Děti zaujme slepá mapa. Začnou se ptát.
2. Budou hledat mapu, případně požadovat jiné zdroje. Kabinet zeměpisu, školní knihovna, internet.
3. Vyřeší orientaci v mapě, diskutují nad okolními zeměmi, doberou se až k České republice.
4. Aktivizující hra. Ve kterém městě jsem se narodil/a?(jmenuji se Gabriela a narodila jsem se v Praze – jmenuji se Alina a narodila jsem se ve městě Krasnyj Luč ...) – každý na mapě zabodne prst do přibližného místa, kde tuší rodné město. Předpokladem je, že se děti rozpovídají.
5. Někoho napadne, že mapa je stále prázdná. Další geografické členění.
6. Zakreslí města, nížiny, hory, řeky a jezera, moře. Otázka barev na mapách.
7. Návrh výroby pexesa. Kartičky se plní jednoduchými hesly v logických dvojicích. Autorem dvojice kartiček je autor myšlenky doplněné na mapu. (kartičky budou k dispozici v průběhu celého projektu, velikost pexesa je neomezená)
8. Kde je hlavní město? Kolik v zemi žije obyvatel? Jakou řečí mluví? Jakou mají státní vlajku, státní znak? Jak se jmenují peníze? Jaký je směnný kurz vzhledem ke koruně?
9. K zodpovězení otázek nutnost návštěvy knihovny, zápis do notýsků o její návštěvě následující den.

Předpoklad druhého dne:

1. Návštěva knihovny.
2. Knihovnu děti znají z našich předchozích návštěv, ale neumí hledat v katalogu. Společně hledáme v elektronickém katalogu. Požádáme o pomoc paní knihovnici.
3. Najdeme vhodnou literaturu? Odpovíme si na včerejší otázky?
4. Doplnění posteru společně s doplněním pexesa.

Předpoklad třetího dne:

1. Nutnost počítačové pracovny. Hledání dalších údajů na internetu. Jak? Vyhledávač? Rozdílné znalosti dětí. Vzájemná pomoc jeden druhému.
2. Problém. Jaké zadat heslo do vyhledávače? Diskuse.
3. Hledáme odpovědi na položené otázky z předchozího dne. Nacházíme spoustu fotografií s pro nás nezvyklou architekturou.
4. Narážíme na nové oblasti zájmu. Budeme se jimi zabývat? Sport (EURO 2012), fauna, flóra atd.
5. Tisk informací a fotografií. Třídění, sestavování.
6. Doplnění posteru i pexesa o obrázky.

Předpoklad čtvrtého dne:

Strategická hra:

Motivace:

Legenda o založení Kyjeva

Za časů východních Slovanů byla prvotní životní silou příroda. V lesích severní Ukrajiny žil kmen Derevljanů (ze slovanského výrazu derevo, tedy „dřevo“), zatímco na zvlněné planině centrální Ukrajiny se usadil kmen Poljanů (ze

slovanského výrazu pol' pro „pole“ nebo „planinu“). Tito lidé byli zkušenými zemědělci a chovateli dobytka, do lesů chodili na lov divoké zvěře. Věřili, že je bohové ochrání. Perun byl bohem hromu a blesku, Svaroh vládl obloze, jeho syn Dažboh zosobňoval slunce a druhý syn Svarožych oheň. Bůh zvířat se jmenoval Volos.

V téměř ploché krajině využívali východní Slované vhodných kopců ke stavbě ochranných pevností. Vznikala tak opevněná města zvaná gorodyšča (gorod –

obr.1 Památník zakladatelů Kyjeva
nejstaršího z bratrů Kyje. A na památku bratrů dodnes nesou jejich jména tři kopce v Kyjevě.

město). Podle legendy vznikl podobným způsobem v roce 560 n. l. také Kyjev. Tři bratři poljanského kmene, Kyj, Šček a Choriv, společně se svou sestrou Lybed', se plavili na vikinské lodi. Bratři u vesel, sestra stála u kormidla. Lybed' označila příhodné místo, loď přistála u břehu a každý z bratrů se usadil na úbočí jiného kopce. Mezi kopci

pak vyrostlo město, které získalo jméno podle

K založení každého města patří také zakládající listina. Kdo vlastní tento dokument je vládcem města. Nyní je město v ohrožení. Zůstanou Poljané vládci svého města?

Cíle: Seznámení dětí s legendou. Spolupráce ve skupině. Kombinační schopnosti.

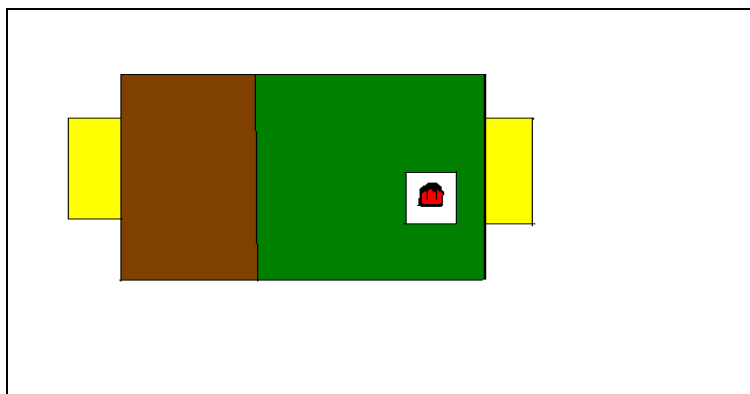
Pomůcky: Zakládající listina, improvizovaná truhla, krepový papír, lano k vyznačení území.

Pravidla: Děti jsou rozděleny na dvě přibližně stejně silné skupiny. Los rozhodne, která skupinka si zahraje obránce listiny, tedy Poljany, a která skupinka si zahraje útočníky, tedy Děrevljany, jejich cílem je ukořistit listinu. Každé dítě obdrží jeden život v podobě proužku krepového papíru, který si přiváže na levou ruku. Tři bratři z kmene Poljanů jsou nesmrtelní. Střeží svou zakládající listinu nepřetržitě. Herní území je vyznačeno předem v terénu. V čase nouze je možno hru hrát i na

rovné ploše, např. na hřišti, ovšem jeho minimální velikost musí být asi jako fotbalové hřiště. Jeho celkovou velikost i umístění v terénu je třeba zvážit podle konkrétní situace. Roli hraje věk a schopnosti dětí, prostředí atd. Děti mají zakázány osobní střety, kromě stržení krepákového života. Šance útočníků na úspěch bude tím větší, čím větší bude prostor. Větší prostor nutí děti k přemýšlení nad strategií obrany i útoku.

Nákres herní plochy: Hnědé území – útočníci, zelené území – obránci, bílé území kolem truhly s listinou – území nedotknutelnosti – zde jsou útočníci dočasně v bezpečí, vstup obránců sem je zakázán, dvě žlutá území – jsou území pro obnovu života. Pokud je smrtelný hráč chycen, útočník i obránce, a je mu odejmut život tj. stržen krepákový fáborek, musí si pro nový na žluté území pro obnovu života. Dostane ho za splnění jednoduchého úkolu, který ho dočasně vyřadí ze hry, např. 20 dřepů.

Časové vymezení hry: Herní doba je předem určena časovým omezením. Např. 30 minut. Délku herní doby je ovšem vhodné určit opět podle konkrétních podmínek.

obr. 2 Schématický nákres herní plochy

4.9.2 Azbuka

Motivace: Na Ukrajině se používá jiný typ písma. Nepoužívají abecedu, ale píšou azbukou. Pro nás je toto písmo nesrozumitelné, zvláštní, exotické. Děti se s ním setkávaly v celé úvodní části projektu. Zaujalo je. Chtěly by mu rozumět. Alina zrovna trpí hlasovými problémy, chudinka přišla o hlas. Problém! Dokážeme se

v azbuce zorientovat i bez její pomoci? Vychovatelka ukáže dětem několik knížek v ukrajinském jazyce. Knížku o Ukrajině, o ukrajinském umění, kuchařskou knihu. Mohou také zvolit nějaký jednoduchý doprovodný text obrázku z internetu.

Předpoklady řešení problému:

1. Děti zvolí krátký text, který se pokusí přeložit.
2. Děti zjistí, že slovník, který jsme si půjčili v knihovně při naší první návštěvě, problém nevyřeší, nerozumíme znakům. Máme k dispozici ovšem i konverzaci. Někdo objeví porovnání abecedy a azbuky. Bude nám to k něčemu?
3. Zjistí, že nemusí rozumět znakům, aby ve slovníku porovnaly napsaná slova z textu a pokusily se text rozluštit.
4. Děti se budou vzájemně doplňovat v práci, pracovat individuálně nebo ve dvojicích, možná i ve větších skupinách. Někdo se ujme sepisování textu v české verzi.
5. Předpokladem je, že bude posléze děti zajímat, jak se některá další slova řeknou ukrajinsky. Může následovat povídání o podobnostech obou jazyků.
6. Doplnění posteru, případně pexesa.

4.9.3 Velikonoce

Motivace: Velikonoce jsou pro věřící obyvatele Ukrajiny velmi důležitým svátkem, svátkem svátků, jedním z největších, nejradostnějších a největších svátků křesťanů, vzkříšení Ježíše Krista. Nazývají ho Velikdeň (Великдень). (Листратенко, 2006) Podle tradice nosí v tyto dny lidé do kostela posvětit jídlo v košíku a v něm nesmí chybět ani velikonoční vejíčka. Dívky tancují o Velikonocích tradiční tance, které kombinují modlitební rituály s oslavou jara.

Malování velikonočních vejíček je starobylé slovanské umění. Různé symboly představují přírodní síly, např. kroužek s tečkou uprostřed je slunce apod. Každá ukrajinská oblast má své vlastní tradice a každá oblast má také své vzory zdobení kraslic. Jsou k vidění vejíčka zdobená geometrickými, rostlinnými,

stylizovanými zvířecími motivy, ale objevují se i motivy národní architektury. V některých oblastech lidé věří, že vejce doma musí být, ochraňuje dům, nikdy se nesmí vyhodit. Ukázku takových tradičních kraslic nacházíme v knize o ukrajinském umění. (Капа-Васильєва, Черусова, 2005) Největší sbírka kraslic v zemi je v Muzeu pysanek (Музей Писанки) ve městě Kolomyja.

Předpoklady:

1. Máme období Velikonoc. První předpoklad z této skutečnosti vyplývá. Projekt je rozpracovaný, děti zajímá, jak se slaví Velikonoce na Ukrajině.
2. Pokus o rozhovor s Alinou. Jak se slaví Velikonoce u vás doma. Děti si připravují otázky.
3. Diskuse o podobných a také zcela odlišných zvycích.
4. Stanovení úkolu. Výtvarné činnosti, malování kraslic. Povídání o technikách a vzorech. Práce s literaturou.
5. Doplnění posteru, pexesa. Výstava hotových kraslic.

Ukázka možných otázek k řízenému rozhovoru:

Máš ráda Velikonoce?

Máte také volno ze školy?

Chodí tvoje rodina také do kostela světit jídlo?

Dostáváte na Velikonoce dárky?

Pečete také mazanec nebo beránka nebo nádivku?

Malujete doma kraslice?

Chodí u vás taky kluci koledovat s pomlázkou?

Výtvarná činnost:

Motivace: Je jaro, čas Velikonoc. Je čas na jarní výzdobu a k ní patří i malovaná vajíčka, kraslice.

Použitá technika zdobení: Na Ukrajině patří k tradičním technikám zdobení vajíček vosková batika. Technika, která se používá i u nás v Česku. Nad hořící svíčkou se rozhřeje vosk a nanáší se na vajíčko, které se potom ponoří do barvy. Postup se několikrát opakuje, barevná lázeň postupně tmavne. Po poslední barvě se z vajíčka odstraní vosk a výsledkem je pestrobarevná kraslice. Bohužel v našich podmínkách, vzhledem k bezpečnosti, jsme nuceni nahradit rozehřátý vosk voskovkami a barevné lázně vodovými barvami.

Pomůcky: Vyfouknutá vajíčka, voskovky, vodové barvy, kniha o ukrajinském umění.

Postup: Seznámíme se s tradičními vzory Pysanek a pokusíme se je napodobit. Kreslíme voskovkou na umyté vyfouknuté vejce. Po dokončení základního vzoru se pokusíme doplnit vzory vodovými barvami. Výstavka hotových Pysanek.

4.9.4 Svátky na Ukrajině

Motivace: Na Ukrajině se slaví mnoho svátků. Několik jich je shodných s našimi. Poměrně dost jich vychází z náboženských tradic. Ukrajinci např. slaví Pravoslavné Vánoce (Різдво Христове, Святвечір) podle Juliánského kalendáře 7. ledna, obdoba našeho Silvestra potom připadá na 13. ledna, apod.

Předpoklady:

1. Předpokladem této části projektu je, že děti někde v průběhu předcházejících částí zaujme rozdíl mezi Juliánským a Gregoriánským kalendářem a budou chtít tento rozdíl objasnit. /viz Příloha 3/
2. Jaké svátky se slaví na Ukrajině. Hledání. Literatura. Internet.

3. Porovnání našich a ukrajinských svátků. Např. slaví Mezinárodní den dětí také 1. června apod.?
4. Dalším předpokladem je, že děti zaujme svou atraktivitou svátek Ivana Kupala, který se slaví na Ukrajině 7. července. Hledáme informace o něm. Můžeme si na oslavu tohoto svátku zahrát.
5. Shrnutí. Doplnění posteru i pexesa.

Svátek Ivana Kupala (Jana Křtitele)

Motivace: Tento svátek původně začínal v podvečer letního slunovratu, čtrnáctidenní posun při změně kalendáře posunul jeho oslavu na 7. července. Je to oblíbený letní svátek, oslava životodárné síly přírody. Původně vlastně pohanská oslava letního slunovratu spojená s ohněm, vodou, tancem, vykládáním osudu a s vybíráním životního partnera. Když Kyjevská Rus přijala křesťanství, začal se svátek spojovat s křesťanským Janem Křtitelem.

Dnes mají oslavy různou podobu. Většinou začínají tancem mladých dívek, které mají na hlavách věnce, a zpěvem lidových písní. Později se zapálí oheň a dvojice přeskakují ruku v ruce přes plameny. Oheň léčí nemohy a ta dvojice, která se při přeskoku nepustí, má zajištěný dlouhý společný život. Lidé také někdy skáčou do řeky, aby se „očistili“.

V současnosti se tradičnější oslavy konají už jen na venkově.

Pomůcky: Tenká polínka. Oblé kameny. Papírové plameny. Temperové barvy a štětce. Malé kartičky a pastelky.

Společně s dětmi si sedneme na trávníku do kruhu a společně si povídáme o tomto svátku, řeč se stáčí na nás a naše vlastnosti. Oheň zbavoval lidi neduhů, my bychom se mohli zkusit zbavit svých špatných vlastností. Máme každý nějakou vlastnost, kterou bychom označili jako špatnou? Přemýšlení a sepisování špatných vlastností na kartičky.

Společně s dětmi vytvoříme na rovném trávníku malou hranici z polínek. Výška je uzpůsobená věku dětí. Kolem vytvoříme, jako u správného ohniště kruh

z oblých kamenů. Nesmějí být ostré, aby nedošlo při nepovedeném přeskoce ke zranění. Hranici doplníme předem připravenými papírovými plameny. No a potom už je magická noc letního slunovratu a my přeskakujeme ve dvojicích „zapálenou“ hranici a vhazujeme při tom své špatné vlastnosti do ohně. Obřadně pálíme všechny své neduhy a oslavujeme léto.

4.9.5 Vánoce

Motivace: Vánoce. Co se člověku vybaví, při vyslovení tohoto slova? A co teprve dítěti? Kouzlo, myslím, že slovo kouzlo, je to pravé slovo. Kouzlo Vánoc. Neopakovatelná atmosféra. Rodiny se setkávají a dávají si dárky, všude vládne klid a pohoda.

Vánoce pro křesťany znamenají ovšem něco trochu jiného. Kouzlo Vánoc zůstává, rodina se sejde u jednoho stolu, ale hlavní je oslava narození Ježíše Krista. Myslím, že právě tento význam mají Vánoce pro dospělé i děti na Ukrajině. Svátky jsou spojené s náboženskými rituály, návštěvou bohoslužeb v kostele. Také název tohoto svátku, Rizdvo, tento význam připomíná. Ukrajinské Vánoce ctí tradice, víru i pověry.

Předpoklady:

1. Prvním předpokladem je, že tato část projektu zapadne do období vánočních svátků.
2. Předpokladem je, že děti si už povšimly rozdílu v kalendáři. Pokud k tomu ještě nedošlo je předpokladem, že budou chtít tuto část projektu zpracovat podle českých tradic a při té příležitosti tento rozdíl objeví. /viz Příloha 3/
3. Získávání informací. Možností je opět knihovna, internet /viz Příloha 3/, rozhovor s Alinou a její rodinou. Nebo snad s někým jiným? Předpokladem je, že děti samy naleznou zdroje informací.

4. Dalším předpokladem je, že si na oslavu tradičních Vánoc zkusíme uskutečnit. Zdobení stromku, koledování. Kdo vymyslí nejkrásnější vánoční blahopřání a krásně ho přednese, ten více vykoleduje. Povídání o dalších zvycích, např. na stole musí být 12 jídel jako je měsíců v roce, hlavním jídlem je kuťja, kterou, stejně jako celý dům, posvětit hospodář svěcenou vodou. Všichni ji musí ochutnat. /viz Příloha 7/
5. Vychovatelka může doplnit práci o knihu Večery na samotě u Dikanky N. V. Gogola. Vybrané pasáže, kde se hovoří o tradičních vánočních zvycích. Povídka „Štědrovečerní noc“ popisuje tzv. veselé koledování.
6. Doplnění posteru a pexesa.

4.9.6 Ukrajinská kuchyně

Motivace: Ukrajinská kuchyně je jedinečným odrazem země samé. Tradiční jídla jsou připravována ze spousty přírodních přísad, které si lidé pěstovali a na venkově stále pěstují na úrodné půdě nebo je získávali z bohatství lesů a stepí. Podle ukrajinské tradice se hosté vítají „chlebem a solí“. Chléb znamená na Ukrajině život. Tradiční ukrajinský chléb je černí chleb. Tmavý chléb z pohankové mouky s jemnou chutí octa.

Tradičním jídlem zůstává boršč, kterého je tolik druhů, kolik je na Ukrajině míst, kde žijí lidé. Jedná se o výbornou směs všeho, co na Ukrajině roste. Základními přísadami bývá zelí, brambory, cibule, kopr, řepa kvůli barvě apod. a to vše se přidává do základního vývaru z masa. Dobrý boršč prý obsahuje více zeleniny než vody, nesmí se do něj ponořit lžíce, a má nakyslou chuť.

Další tradiční pochutinou jsou holubci, což je směs masa s rýží zabalená v zelných listech a polévaná krémovou rajčatovou omáčkou.

O Vánocích nesmí chybět na stole vareniky, které mnozí považují za národní jídlo Ukrajiny, a tradiční kuťja. Vareniky připomínají italské torteliny. Jsou vařené v páře a plněné bramborami, zelím, cibulkou, na sladko s mákem, různým ovocem apod. Jí se vlastně po celý rok. Kuťja se podává jako štědrovečerní jídlo. Podle staré

tradice je její hlavní ingrediencí pšenice, dále potom med ořechy, rozinky apod. Dnes toto jídlo mnoho lidí, hlavně ve městech, připravuje z náhradní suroviny a tou je rýže.

O Velikonocích nesmí chybět paska, což je vlastně vysoký zdobený mazanec.

Předpoklady:

1. Výchozí předpoklad v této části projektu je, že se děti v předchozích částech projektu nějakým způsobem setkají s ukrajinskou kuchyní a bude je zajímat, co se skrývá pod nám neznámými názvy. Např. o Velikonocích je tradičním jídlem paska, o Vánocích kuťja apod.
2. Dalším předpokladem je hledání receptů na tato jídla. Opět internet a knihovna. Vychovatelka přispěje kuchařkou v ukrajinském jazyce. (Шпаковська, 1993)
3. Z informací ovšem děti nezjistí, jak tato jídla chutnají. Jak na to? Zkusíme zorganizovat společné vaření maminek a dětí ve školní kuchyňce.
4. Společně vybereme jeden až dva recepty jednodušší na přípravu. Možnosti školní kuchyňky jsou omezené. S dětmi sestavíme seznam ingrediencí. Sestavíme rozpočet a způsob financování. /viz Příloha 7/ /viz obr. 3/
5. Vychovatel zajistí volný termín v kuchyňce a děti vyrobí pozvánky pro rodiče.
6. Předpokladem je, že některá z maminek na experiment přistoupí a přislíbí účast na společné akci rodičů a dětí.
7. Společná akce spojená s ochutnávkou.
8. Doplnění posteru a pexesa.

BRAMBOROVÝ SALÁT SE SÝREM

Potraviny: 250 g brambor vařených ve slupce, 3 vejce uvařené natvrdo, 200 g tužšího taveného sýra, 1 cibule, 1 menší salátová okurka, 200 g majonézy nebo bílý jogurt, sekaný kopr, petrželka, ocet, sůl, chléb.

Vychladlé brambory oloupeme a nakrájíme na nudličky. Tavený sýr nastrouháme, natvrdo uvařená vejce nasekáme, salátovou okurku nakrájíme na tenká kolečka. Všechno vložíme do mísy, zamícháme, přidáme nadrobno pokrájenou cibuli a majonézu. Osolíme, okyselíme, dobře promícháme. Před podáváním posypeme sekaným koprem nebo petrželkou. Salát rozdělíme do misek a jíme s nakrájeným chlebem.

Obr. 3 Recept z knihy E. Cílkové a P. Schönerové Náměty pro multikulturní výchovu. (Cílková Schönerová, 2007, str. 25)

4.9.7 Ukrajinská literatura pro děti

Motivace: Literatura je velmi široký pojem. Předpokladem této části projektu by měla být touha dětí zjistit něco o ukrajinské literatuře. Ale co, něco.

Většině z dětí jsou od malička předkládány knížky stylem „toto je téma pro tebe“ nebo „toto je autor pro tebe“. A zde se po nich najednou chce, aby byly samostatné a pokusily se najít, které téma nebo který autor je pro ně. Myslím, že v této části projektu je vedení vychovatele nezbytné. Společně se pokusíme v knihovně najít taková témata a takové autory, která se dětí nebo projektu nějakých způsobem dotýkají. Společným jmenovatelem tohoto hledání bude Ukrajina.

Předpoklady:

1. Prvním předpokladem je druhá návštěva knihovny, kterou vyvolá nutnost vrácení knih z úvodní části projektu. Existuje možnost, že tento předpoklad nevyjde. Podobná situace by mohla vzniknout při pravidelném společném čtení ve školní družině. Myslím, že v průběhu projektu se podobných situací, obrácených k této tematické části najde víc.

2. Druhý předpoklad je, že děti jsou v knihovně. Co teď? Opět přijde na řadu elektronický katalog. Opět žádost o pomoc paní knihovnice.
3. Debata o volbě hesla zadaného do vyhledavače elektronického katalogu. Hledání.
4. Dalším předpokladem je úspěch hledání. Pohádka? Povídka? Román? Báseň? Bylina?
5. Předpokladem je, že děti zaujme slovo bylina. Co je to? Povídání o Bohatýrských bylinách. (Křižanová-Brindzová, 1986)
6. Společné prohlížení a čtení v ŠD. Přiřazování literatury k jednotlivým částem projektu, např. k Vánocům, vánoční zvyky jsou popsány v Gogolových Večerech na samotě u Dikanky, nebo k historii nebo geografii země, např. Puškinova Bachčisarajská fontána nebo Olbrachtův Nikola Šuhaj loupežník.
7. Dalším předpokladem je pokus o zdramatizování nějaké pohádky. V úvahu přichází např. ukrajinská lidová pohádka „Rukavička“./viz Příloha 5/ Obdoba dětem známé pohádky „Chaloupko, chaloupko, kdo v tobě přebývá?“
8. Možnost uspořádání představení v rámci závěrečné prezentace.
9. Doplnění posteru.

Pár slov o N. V. Gogolovi

Na Ukrajině nedaleko Poltavy se narodil spisovatel Nikolaj Vasiljevič Gogol. Ovšem žil a psal v Petrohradě, takže nárok si na něj, jako na svého spisovatele, dělají i Rusové.

Materiál pro svou tvorbu z velké části převzal z místního ukrajinského folklóru a své povídky umísťoval do prostředí Poltavy, např. svou první povídkovou řadu Večery na samotě u Dikanky. Fantastické příběhy jsou plné sedláckého života, víry v boha, starých tradic a pověr, ale i čarodějnic, čertů, magie a kouzel. Z jeho pera pochází také dobrodružná kozácká legenda Taras Bulba. (Evans, 2004)

Bohatýrské byliny

Byliny jsou literární památky, staré hrdinské písně, vyprávěné ve východoslovanských nářečích, ze kterých se vyvinula ve středověku ruština, ukrajinština a běloruština. (Cílková, Schönerová, 2007) Mnoho bylin je svým dějem zasazeno do Kyjevské Rusi. Vyprávějí se zde historické události, boje proti nepřítelům. Jsou zde zobrazeny představy neporazitelnosti, chrabrosti a udatnosti. (Cílková, Schönerová, 2007)

Známa je postava bohatýra Ilji Muromce. Pověst „První boj Ilji Muromce“ vypráví o boji s Tatary u Černigova, pobil je do jednoho a pokračoval v cestě do sídelního Kyjeva. /viz Příloha 9/ V bylinách vystupují kromě bohatýrů, selští synové, princezny, loupežníci i ostatní věrní služebníci kyjevského knížete Vladimíra, ale i obři a draci.

Dramatizace ukrajinské lidové pohádky „Rukavička“

Celé znění pohádky nalezneme v Příloze 6.

Společně si přečteme pohádku a povídáme si o ní. Jaká je myšlenka příběhu? O co vlastně jde v pohádce? Jak se k sobě zvířátka chovají? Apod.

Děti si rozdělí jednotlivé postavy, rozepíší si scénáře. V rámci výtvarných činností připraví návrhy kulis, které posléze vyrobí z lepenkového kartónu. Také papírové masky jednotlivých postav si připravíme společně během výtvarných činností. Hlavní rekvizitou bude pár prstových rukavic.

Děti se naučí scénáře, sestaví scénu s kulisami a nacvičí vystoupení pro malé děti. Představení není náročné na přípravu, jednoduchá scéna, jednoduché kostýmy i jednoduchý text. Můžeme předvést také v rámci závěrečné prezentace projektu.

Nikolo, hop!

Stolní hra pro dvojici

Motivace: Český spisovatel Ivan Olbracht převyprávěl pověst o nezranitelném zbojníku v příběhu Nikola Šuhaj loupežník.

Jsme v Koločavě na Podkarpatské Rusi, v zapadlém horském kraji. Nikola byl vojenský zběh, který utekl od uherského pluku během první světové války. Krajem šla pověst o jeho nezranitelnosti, žádná kulka se ho prý nedotkne, protože ho čarovala čarodějnice, výměnou za slib, že se ožení s její dcerou.

Nikola a jeho bratr Jura se ukrývali se svými druhy v lesích jako zbojníci. Přepadávali a okrádali bohaté kupce a pomáhali chudým vesničanům, kteří jim na oplátku pomáhali.

Oženil se s vesnickou dívkou Eržikou, za kterou občas tajně přicházel do vesnice. Četníci, kteří chtěli Nikolu zastavit, často přicházeli do vesnice a prohlídkami a výslechy sužovali vesničany. Jednou se četníkům podařilo Nikolu chytit, ale ten se štěstím z vězení uprchl. To se drželo Nikoly i dál, v přestřelkách umírali četníci, on vždy záhadně unikl.

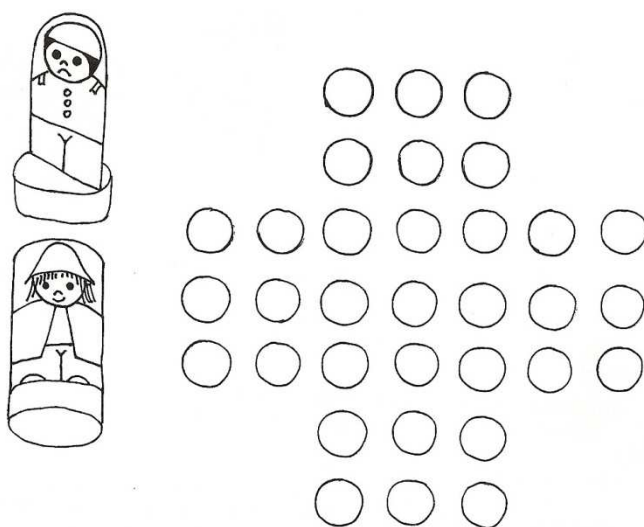
Nakonec byla na jeho hlavu vypsána vysoká odměna, kterou se nechali zlákat Nikolovi bývalí kamarádi a při společném hodování Nikolu zezadu zabili sekerou. Zpráva o jeho smrti se roznesla širým okolím rychle, ale kdo přesně byli jeho vrazi, se nikdy zjistit nepodařilo, takže odměna zůstala nevyplacená. (Cílková, Schönerová, 2007)

Pomůcky: korkové zátky, čtvrtky, fixy, lepenkový kartón, Herkules, řezák, nůžky

Postup výroby hracího plánu: Na čtvercový lepenkový kartón o velikosti strany 30cm nakreslíme pomocí kelímku kruhová políčka. 33 bílých políček rozmístěných ve tvaru kříže. /viz Obr. 4/

Postup výroby figurek: Do zářezů korkových zátek, rozřezaných na kolečka o výšce přibližně jeden centimetr, zasadíme malé figurky, vystřižené ze čtvrtky s nakreslenými zbojníky a četníky. /viz Obr. 3/ 16 zbojníků a 16 četníků. Figurek je tolik, kolik je políček na herní ploše, nepočítáme ovšem středové políčko.

Pravidla hry: Na všech políčkách stojí v úvodu hry figurky, jen na středovém ne. Los určí toho, kdo hru začne. Hráči se střídají a přeskakují jeden druhého pouze na volná políčka. Vždy jen přes jednu figurku. Nikdy uhlopříčně, vždy jen v pravých úhlech. Přeskočená figurka vypadává ze hry. Vítězí ten, kdo vyřadil ze hry více soupeřových figurek. (Cílková, Schönerová, 2007)

obr. 4. Figurky a hrací plán. *Nikolo, hop!* (Cílková, Schönerová, 2007, str.23)

4.9.8 Setkání

Motivace: Jak už bylo řečeno, do naší země přicházejí lidé z Ukrajiny už mnoho let. Někteří se tu usadili a rozhodli se zde zůstat natrvalo. Nechtějí ovšem ztratit kontakty se svou vlastí, nechtějí zapomenout na své kořeny. Setkávají se v rámci různých spolků a sdružení při různých kulturních příležitostech, aby si připomněli příjemné i nepříjemné vzpomínky na domov.

Předpoklady:

1. Každou novou informaci těžce hledáme, musí přece existovat někdo, kdo by nám s prací pomohl a s nějakými zajímavostmi k projektu nás seznámil.

2. Předpokladem je, že děti budou chtít společně hledat kontakty na internetu. V této fázi projektu jsou na práci s internetem děti už poměrně zvyklé. Také už v předchozích tématech narazily na nějaké ukrajinské spolky nebo sdružení působící u nás.
3. Předpokladem je, že setkání zkusí vyjednat vychovatel na základě spojení nalezených dětmi společně s vychovatelem.
4. Pokud bude zaznamenán úspěch a věřím, že ano, uskutečníme setkání na půdě školy nebo i mimo ni v co nejkratším termínu.
5. O získané zážitky a nové poznatky opět doplníme poster, případně pexeso.

Možné kontakty:

Ukrajinská iniciativa v ČR – E-mail: uicr@centrum.cz /viz Příloha 4/

Sdružení Ukrajinek v ČR – pí Maria Prokopjuk – více informací naleznete na internetových stránkách Ukrajinské iniciativy. /viz Příloha 4/

4.9.9 Fauna a flora

Motivace: Příroda Ukrajina je čarokrásná a na mnoha místech divoká. Vzhledem k rozloze země, od východu k západu asi 2000 km a od severu k jihu asi 1000 km, je častokrát od naší přírody velmi odlišná. Ve středu země se rozprostírá rozsáhlá, otevřená step. Jsou to obrovské, do nekonečna se táhnoucí, roviny a mírně zvlněné lučiny, kde jsou na jaře vidět spousty slunečnic a dalších květin. Na severu jsou vysočiny pokryté lesy a na jihovýchodě se u řeky Dněpr, otvírají rokliny. V západní části země jsou Karpaty a na jihu se rozprostírají Krymské hory.

Dvě významné přírodní památky má Ukrajina zapsané na seznamu UNESCO. Jsou to Původní bukové lesy Karpat, které tvoří 10 samostatných lesních celků rozkládajících se od města Rachiv na Slovensko, a Biosférická rezervace Delta Dunaje, největší mokřady v Evropě. Tyto mokřady jsou domovem více než 300 ptačích druhů, např. kormorána malého, orlovce říčního nebo největší kolonie

pelikána bílého mimo Afriku atd. Na území Karpatského národního přírodního parku žijí velcí savci, jako je medvěd hnědý, vlk a rys. Povětšinou v Bukovině dosud přežívá necelá stovka zubrů evropských.

Další z mnoha zajímavostí je přírodní rezervace Askania Nova v jižní části země. Zde jsou k vidění exotická zvířata, která tu v 19. století vysadil její zakladatel. Ohrožený druh antilopy sajgy tatarské, jeleni, zebry, velbloudi, pakoně. Park je také proslavený chovem koní Převalského. Žije tu také raroh velký a kalous ušatý. (Johnstone, Bloom, 2009)

Předpoklady:

1. Předpokladem této části projektu je, že v dětech vzbudí zájem, např. při hledání na internetu, ukrajinská příroda. Obliba hlavně různé fauny u dětí je veliká.
2. Srovnání fauny a flory naší země a Ukrajiny. Existují rozdíly? Předpokladem je, že děti existující rozdíly zaujmou a budou se jimi chtít zabývat.
3. Národní parky. Fauna a flora. Předpokladem je, že děti zaujmou nějaké další zajímavosti ukrajinské přírody. Diskuse a hledání dalších informací.
4. Vychovatelka doplní druhý předpoklad hrou motivovanou nutností ochrany přírody.
5. Další doplnění této části by mohly být výtvarné nebo pracovní technické činnosti s tématem, pro změnu, flory.
6. Doplnění posteru a pexesa.

Ochránci přírody

Pohybová strategická hra:

Motivace: Ochránci životního prostředí hovoří o Karpatech, jejichž východní část se na Ukrajině nachází, jako o posledním místě v Evropě, kde žijí velcí savci, jako je medvěd hnědý, vlk a rys. (rys žije i u nás v oblasti Beskyd) Žije tam také zubr evropský, těch ovšem dnes přežívá jen kolem stovky kusů. Počet hnědých medvědů

se odhaduje na 300 a méně. K úbytku těchto zvířat dochází také z důvodů pytláctví. (Johnstone a Bloom, 2009)

Cíle: Nutnost ochrany přírody pro budoucnost – prvky environmentální výchovy. Kombinační schopnosti, spolupráce.

Pomůcky: Plyšové hračky – alespoň 10. (počet se přizpůsobí počtu hráčů)

Pravidla: Děti jsou rozděleny na dvě skupiny – ochránci přírody a pytláci. Ochránců je méně než pytláků. Rozdělení proběhne losem. Např. při počtu 20 dětí ve skupině by bylo 8 ochránců, 4 na každou linii obrany, a 12 pytláků.

Ochránci přírody budou ve hře představovat jakési pomyslné živé ploty kolem obory se zvířaty. Mohou se pohybovat jen po dvou rovných čarách, dvou plotech, které oddělují pytláky a zvířata v oboře. Nesmějí ukročit z těchto čar, pohybují s rozpaženýma rukama a rozkročenýma nohama jen po čarách a jejich úkolem je bránit pytlákům v průniku do obory. Pytláka smí zneškodnit pouze dotykem ruky při jeho pokusu o průnik do obory. Pokud se pytláka dotknou, zneškodní ho, a tím vyřadí ze hry. Pytlák poté opouští hru a musí jít na předem určené místo.

Pytláci touží po zvířatech v oboře. Musí se dostat přes dvě linie ochránců přírody. Ochránci jsou rychlí a obezřetní, chrání obětavě svá zvířata. Pytláci jsou lstiví a chamtiví. Snaží se vymyslet, jak oslabit pozornost ochránců a proniknout nejdříve přes jednu obrannou linii ochránců a potom i přes druhou. Pokud se bez zranění dostanou až za druhou linii ochránců, stále nemají vyhráno, chytí jedno zvíře a stejnou cestou, tedy přes dvě linie ochránců se vrací zpět, pokud je chycen na zpáteční cestě se zvířetem, musí vrátit zvíře do obory a je vyřazen ze hry stejným způsobem, jako při průniku do obory.

Hra končí po uplynutí stanoveného času, např. 30 min, vyhrává ta skupina, která má v držení více zvířat, nebo po uloupení posledního zvířete z obory výhrou pytláků.

Pracovně technické činnosti

Téma: SLUNEČNICE, zápich do květináče.

Motivace: Rostliny, zvířata i stromy jsou pro Ukrajince důležitými symboly. Slunečnice vždy reprezentovala Ukrajinu, v létě je roste všude, kam se podíváte.

Cíl: Zručnost, pečlivost, estetické cítění, míchání barev, práce s přírodním materiálem.

Pomůcky: Čtvrtka formátu A4, šablona ve tvaru slunečnicového květu, nůžky, tužka, temperové barvy, lepidlo Herkules, lepicí páska, nevyloupaná slunečnicová semínka.

Postup práce: Děti si vystříhnou slunečnicový květ, který si před tím obkreslily podle šablony na čtvrtku. Povídáme si o barvách, děti volí barvy dle své fantazie, učí se míchat barvy. Střední část květu vyplní pomocí lepidla slunečnicovými semeny. V závěru práce připevní na zadní část slunečnice zeleně omalovanou špejli a zápich je hotov. Děti ho mohou použít např. jako milý dáreček pro někoho z rodiny. Práce je hodnocena průběžně, v závěru si společně prohlédneme hotové slunečnice a poté si je děti odnesou domů.

4.9.10 Sport

Motivace: Fotbal je na Ukrajině hlavním diváckým sportem. Země bude spolu s Polskem pořádat Euro 2012. Zápas se budou na Ukrajině hrát v Kyjevě, Lvově, Charkově a ve městě Doněck. Mezi přední kluby Ukrajiny patří Dynamo Kyjev, Šachtar Doněck a další. Ve světové kopané je známý ukrajinský fotbalista Andrej Ševčenko.

Předpoklady:

1. Prvním předpokladem je, že děti mají rády sport, a proto ho budou chtít nějakým způsobem zahrnout i do tohoto projektu.
2. Dalším předpokladem je, že si děti všimnou zmínek o fotbale nebo o jiných sportech a slavných či méně slavných sportovcích na internetu či v jiných

médiích. Např. boxeři bratři Kličkové, tenista Andrej Medveděv, atlet Sergej Bubka apod.

3. Diskuse o sportovcích, co o nich můžeme zjistit?
4. V rámci tělovýchovných činností můžeme uspořádat turnaj smíšených družstev ve fotbale mezi jednotlivými odděleními školní družiny. Můžeme si zahrát na fotbalové kluby a fandící diváky.
5. Doplnění posteru.

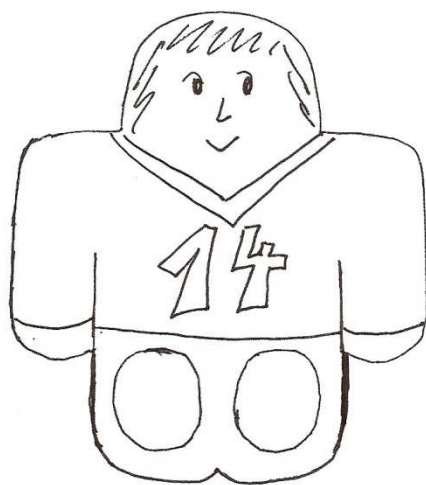
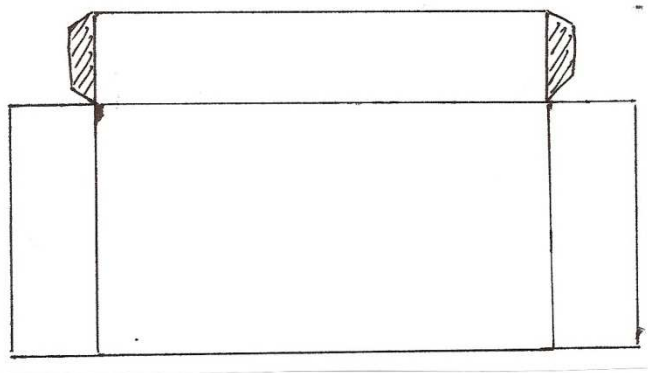
Prstová kopaná

Stolní hra pro dva hráče

Motivace: Kvalifikace na Euro šampionát.

Pomůcky: tvrdý karton, nůžky, šablona fotbalisty, fixy, čtvrtka, pravítko, tužka, tyčové lepidlo, lepenka, papírová kulička jako kopací míč

V rámci pracovně technických činností vyrobíme branky a hráče. /viz obr. 5/ Hráči jsou vlastně prstové loutky. Do otvorů prostrčíme ukazováček a prostředníček a hráči se „rozběhnou po hřišti“, které tvoří deska stolu. Na opačných stranách stolu jsou umístěny dvě branky z papíru, vzhledem k malé stabilitě branek, je vhodné je přichytit k desce stolu lepenkou. Středem desky stolu vede pomyslná středová lajna hřiště. Hráči střídavě kopají penalty od své branky do branky soupeře. Kdo dá v určeném časové rozpětí více gólů papírovou kuličkou, vyhrává. Časové rozpětí na jeden poločas je pět minut.

obr. 5 Náskres branky a hráče k prstové kopané.

4.10 Hodnocení projektu

V této kapitole je naším úkolem zhodnotit práci jako celek. Hodnotit budu já, jako pedagog, i děti. V krátké diskusi shrneme vše, co se povedlo či nepovedlo ve všech zrealizovaných částech projektu. Uvádím možné otázky k reflexi, ale myslím, že bude vhodné volit další otázky podle vývoje diskuse. Uvažovat o tématu budeme i pomocí pětílístku. Děti se pokusí každý sám pětílístek vyplnit a společně potom zauvažujeme nad vyplněnými pětílístky a ty poté shrneme do společného výsledku. /viz Příloha 5/

Ukázka nevyplněného pětিলístku k projektu o Ukrajině:

1. řádek: Na co budeme myslet? (Ukrajina)
2. řádek: Jaká se nám Ukrajina jeví? (dvě přídavná jména)
3. řádek: Jak jsme pracovali na projektu? Jak jsme získávali informace o Ukrajině? (tři slovesa – dějová složka námětu)
4. řádek: Co bychom chtěli z Ukrajiny vidět na vlastní oči? (čtyři slova – krátká věta o Ukrajině)
5. řádek: Jaké jiné jméno byste pro Ukrajinu zvolili? (synonymum – 1 slovo)

Možné otázky k reflexi:

Zaujalo vás téma? Proč?

Přemýšleli jste, proč zrovna Ukrajina?

Líbila se vám práce na projektu?

Zapomněli jsme na něco? Chybělo vám nějaké téma?

Šlo by něco na naší společné práci vylepšit? Co, případně jak?

Závěrečná prezentace projektu

Prezentace projektu bude probíhat v jeho úplném závěru, jejími účastníky budou děti ze školní družiny a pozvaní hosté. Všichni, koho děti budou chtít pozvat. Předpokladem je, že děti nacvičí dramatizaci pohádky pro malé děti nebo jiné krátké scénky inspirované tématy projektu. Krátkým povídáním představí zemi, o které projekt byl, povypráví o zrealizovaných částech projektu. Kulisu tomuto představení by měl tvořit hotový poster, kterým děti mohou doložit svá slova. Výstupem projektu bude také pexeso, které má i další praktické využití, jako dětská hra. Děti mohou také představit případné výrobky, které v jednotlivých částech projektu vyrobily. Časová dotace této prezentace by mohla být asi 30 minut. Samozřejmě plus příprava, která zabere několik odpolední ve školní družině.

5 Částečná realizace projektu

5.1 Přípravná fáze

Ve škole se nic neutají. V mém případě předčasné prozrazení chystané akce zavinily malé prostory, které má naše školní družina k dispozici. Při přípravě slepé mapy děti být přítomné neměly, ale protože mě znají, některé chodí do stejného oddělení tři roky, jak uviděly připravený přikrytý veliký lepenkový kartón, rozměry cca 1,5 m na 1 m, poznaly, že se opět něco chystá. Ze strany dětí okamžitě začala vlna nátlaku. Bylo jasné, že dlouho nevydržím. Rozhodla jsem se přibrat děti už do této přípravné fáze a tak trochu ji propojit s první částí projektu. V atlasu, ze kterého jsem chtěla pomocí čtverců překreslit slepou mapu, jsem rychle přelepila názvy a akce mohla začít.

Budeme překreslovat mapu. Proč?

Budeme se seznamovat s jednou cizí zemí. Kterou?

Hádejte.

Rozdělili jsme si práci. Jedna skupinka rozdělila kartón čtvercovou sítí, druhá nakreslila čtvercovou síť na mapu v atlase. Připomněli jsme si, jak se zvětšují obrázky pomocí čtvercové sítě. Opatrně jsme začali s překreslováním. Práce začala od České republiky, tu poznaly děti samozřejmě hned, zde má akce s přelepením názvů neuspěla. Děti poznaly i Slovensko. V této fázi projekt navazuje na jejich školní výuku, kde v předmětu Člověk a jeho svět probírají Českou republiku a její sousední státy. Potom začaly problémy. Alina svou zemi poznala samozřejmě hned, ale po předchozí dohodě, se jen tajemně usmívala a předstírala zaujatou práci. Děti překreslovaly a přemítaly. Mapa nám rostla před očima. Ve chvíli, když jsme už načrtnuté obrysy mapy začali zvýrazňovat černou temperou, zavedla jsem řeč na seznamovací hru z první části projektu. Děti se divily, ale poté jim došlo, že se začíná něco dít. Začaly spolupracovat. Když došla řada na Alinu a i ona řekla všem, ve kterém městě se narodila a zapíchla prst do mapy, některým dětem došlo, že překreslená země je Ukrajina.

Společně jsme zavěsili hotovou slepou mapu na připravenou plochu na přední stěně družinové třídy. Tato akce nám dělala poměrně problémy, protože kartón měl v tuto chvíli velmi netradiční rozměry, které vznikly nutností nastavení plochy v místě nejsevernějšího výběžku ukrajinského území a také v místě poloostrova Krym na jihu země.

Fotodokumentace z této části projektu bohužel chybí. Práce proběhla ze strany dětí velmi spontánně a dá se říci nečekaně. Fotoaparát jsem ještě neměla v pohotovosti ve škole.

5.2 Realizace úvodní části

Části předpokladů prvního dne byly nenadále splněny už v přípravné části projektu, kdy jsem děti přizvala a využila jejich spontánnosti a nadšení pro novou věc.

Tento den děti navázaly na svou společnou práci. Začali jsme společně přemýšlet, co budeme dělat dál. Děti napadalo množství otázek. Snažily se začít dobarvovat mapu, kterou jsme společně překreslili. Začaly prací s atlasem, kde už zase byly všechny názvy tam, kde mají být. Usoudily, že mapa v atlase je malá. Kde vzít větší? Vyslanci přinesli, společně s paní učitelkou s druhého stupně, nástěnnou mapu Evropy. Chvilí se řešil problém, kam ji zavěsíme, nakonec jsme ji rozprostřeli na stoly a zorientovali se. /viz Příloha 6, obr. 9/ Potom děti začaly zjišťovat základní údaje a zakreslovat do slepé mapy.

Nejdříve se rozhodly podle zeměpisné mapy popsat státy na naší mapě. Vysvětlili jsme si, jak se orientujeme na mapě pomocí směrové růžice, kde je na mapě východ, západ, sever a jih. Děti začaly u své vlasti, pokračovaly Slovenskem a postupně identifikovaly všechny sousední státy Ukrajiny. Dohodly se, že na Ukrajinu psát nápis nebudou, aby se nepletl.

Nyní začalo dohadování co dál. Přešly rovnou k městům. Jaké má Ukrajina hlavní město? Někdo vykřikl, že hlavní město České republiky je Praha, rozhodly se ho označit. Potřebovaly výchozí bod. Potom začaly pátrat po hlavním městě

Ukrajiny. Zeměpisná mapa jim svým značením brzy pomohla najít odpověď. V mapě děti zaujala mohutná řeka, protékající Kyjevem. Chvíli jsem se bála, že opět začnou svou vlastní a nejdříve zakreslí Vltavu, ale děti se nyní už orientovaly k Ukrajině. Zakreslily Dněpr. Použily na to tempery a má výpomoc byla nezbytná. Dohodli jsme se, že mimo velkých ploch budou nadále používat k práci s mapou fixy.

Práce postupovala kupředu poměrně pomalu. Některé děti neměly co dělat. Navrhla jsem jim rozdělení činností. Souhlasily a přijaly rozdělení jedné aktivní dívky, která se chopila štětce a řekla, že vymaluje moře a ostatním přidělila další města. /viz Příloha 6, obr. 6, obr. 7/ Kamarádky se k ní přidaly a ostatní opravdu začali hledat města a pomocí napínáčků a kartiček je vyznačovali na mapě. Pomalu začaly docházet poznatky, které nám mohla poskytnout zeměpisná mapa i atlas. Co teď, kde získat další informace. Dohodli jsme se na návštěvě nedaleké knihovny za dva dny a zapsali si sdělení do notýsků pro rodiče. Prodleva v časovém plánu byla nepříjemná, ale situaci jinak řešit nešlo.

Druhý den jsme pokračovali. Začali jsme aktivizující hrou „Cestujeme prstem po mapě“ a postupně jsme prstem projeli místa, která na naší mapě už byla zakreslena. Dítě, které začínalo s hrou, opět začalo v Praze. Rozvíjela se zajímavá věta. Ukázka: „V Praze jsem si sbalil kufr a – vyrazil na letiště a odletěl do Kyjeva – tam předsedl na vlak do ...“. Dětem začalo připadat, že měst je málo. Mapa je málo obrázková. Jak získáme obrázky? Kdybychom tak v družině měli počítač? Vyrazili jsme do počítačové pracovny, měli jsme štěstí, ten den odpoledne byla volná. /viz Příloha 8, obr. 8/ Spousta dětí práci s vyhledávačem znala. Oproti předpokladu nevznikl problém se zadáním hesla, všem bylo jasné, že hledáme obrázky měst. Utvořily se skupinky, rozdali jsme si názvy měst, jejichž obrázky chceme a hledání začalo. Některé jsme našli lehce, u menších měst byly problémy. Např. z města Doněck jsme našli jen elektrárnu nebo, k velké radosti kluků, fotbalový klub. K mému údivu se rozhodli pro tisk obrázku elektrárny, ale bavili se jen o fotbale.

Některé obrázky, byly pro naše účely příliš velké. Uložili jsme je proto do složky a já jsem musela slíbit, že je do dalšího dne upravím. Děti vytiskly i jiné obrázky. Našly např. mapku kyjevského metra a obrázek trolejbusu nebo mapku ukrajinských zoologických zahrad, vytiskly také obrázek zubra a medvěda.

Překvapilo je, že u většiny míst se jim objevují hlavně obrázky církevních staveb. Líbily se jim barevné kopule velkých chrámů, obdivovaly např. Kyjevskopečerskou lávru, Chrám svaté Sofie apod. i dřevěné kostelíky západní Ukrajiny. Povídali jsme si, že náboženství hraje v životě lidí na Ukrajině velkou roli.

Po návratu do třídy děti umísťovaly na mapu vytištěné obrázky k názvům měst a dál hledaly v zeměpisné mapě. Dětem bylo líto, že obrázky nejsou barevné, ale bohužel barevnou kopírku jsme neměli.

V závěru jsme se dohodli na výrobě prvních dvojic pexesa. Děti mě zaskočily, jak složité dvojice začaly tvořit. Vše vztahovaly ke své vlasti. Např. Praha – Kyjev, Vltava – Dněpr apod. Vysvětlení druhé dvojice bylo, že protéká hlavním městem.

Oproti původnímu předpokladu jsme se do knihovny vydali až třetí den. Společně s paní knihovnicí jsme hledali v elektronickém katalogu knížky o Ukrajině. Našli jsme dva průvodce Ukrajinou a slovník, bohužel ani jeden výtisk nebyl na naší pobožce knihovny. Paní knihovnice dětem nabídla, že je nechá doručit, dohodly jsme se ale, že rychlejší bude, když pro knihy další den dopoledne zajedu osobně a vyzvednu je. Takže dá se říct, že úspěšní jsme byli, ale zároveň byla před námi další časová prodleva.

Po návratu byly děti zvědavé, jestli pro ně mám upravené obrázky. Společně jsme je vystříhovali a opět umísťovali k názvům měst na mapě.

Následující den nebyla aktivizující hra vůbec potřeba. Děti se ponořily do průvodců. /viz Příloha 8, obr. 10, obr. 11/ Zjistily, že nemají napsaný název země, vlajku a znak a také obrázek směrové růžice jim začal chybět. Vodovými barvami, fixy a pastelkami tento problém výtvarně zdatnější holčičky ochotně napravily. Poměrně složitěho znaku s trojzubcem se ujala Alina. /viz Příloha 8, obr. 12, obr. 13/

V průvodcích děti objevily podrobnější mapky. Znovu začaly pracovat s obrázky. Mou pomoc téměř nepotřebovaly. Věděly, kde je materiál k práci a aktivně se zapojily. Vyplatilo by se mít více výtisků průvodce. Některé obrázky jsme ještě tento den hledali na internetu nebo kopírovali z donesených materiálů a doplňovali o ně náš poster. Děti doplňovaly i pexeso např. o kartičky s názvy měny nebo s názvem nejvyšší hory. /viz Příloha 8, obr. 14/ Obrázky oproti předpokladu do

pexesa dávat nechtěly, neměly obdobné české protějšky a nikdo neprojevil zájem je obstarat. Na několika obrázcích i v průvodcích děti zaujaly nápisy v azbuce, musela jsem slíbit, že jim ji společně s Alinou vysvětlím. Výborný začátek pro druhou část projektu. Děti nevědomky připravily začátek i k části o velikonočních zvycích, objevily a do posteru umístily obrázek muzea kraslic ve městě Kolomyja, který má pro děti velmi atraktivní tvar obrovské kraslice.

Informací bylo mnoho, úvodní část se oproti předpokladu protáhla a bylo vidět, že některé děti potřebují pauzu, aby získané informace vstřebaly. V následujících dnech děti poster prohlížely, slyšela jsem diskuze např. o hudebním nástroji bandura, který je zajímavý svým tvarem i počtem strun. Myslím, že stanovené úkoly děti splnily a z úvodní části si odnesly mnoho nových zajímavých poznatků a postřehů. /viz Příloha 8, obr. 16/

5.3 Velikonoce – realizace

Přichází období Velikonoc. Děti počítají s tím, že se bude chystat výzdoba a malovat kraslice. K projektu se vracíme s pomocí aktivizujících her. Děti o něm zase začínají hovořit, pomalu se nechají vtáhnout do činnosti. /viz Příloha 8, obr. 21, obr. 22/

Další den si povídáme o Velikonocích a děti opět zaujme atraktivní budova Muzea kraslic v Kolomyje. Dohodneme se, že letos oslavíme Velikonoce tak trochu v rámci projektu. Slaví se Velikonoce na Ukrajině jako u nás? Úkolem pro jednotlivce je, připravit si pro Alinu alespoň jednu zajímavou otázku týkající se Velikonoc. Děti poměrně rychle otázky vymyslely. Společně jsme z nich vybrali ty nejzajímavější. Dohodli jsme se, že povídat si s Alinou budeme až následující den, v rámci kterého už začneme pracovat na vlastních kraslicích. Slíbila jsem dětem obrázky s kraslicemi z Ukrajiny s tradičními vzory.

Druhý den jsme se sesedli ve třídě a začali zpovídat Alinu. Už si celkem po úvodní části zvykla na tento zájem a odpovídala celkem odvázně. Mluvila o oblíbenosti svátků na Ukrajině, že do kostela chodí mnoho lidí nechat si posvětit

jídlo v košíčkách, mluvila o zdobené pasce. Došlo k úsměvné situaci, kdy se děti ptaly Aliny zda chodí u nich kluci koledovat s pomlázkou a ona nechápala, co je pomlázka. Vysvětlovaly jí to. Ukazovaly pomlázku na obrázku z kalendáře Josefa Lady a ona se začala smát a vyprávěla, že vlastně pomlázku má doma, že si ji přivezla z výletu do skanzenu v Přerově nad Labem, ale že doteď nevěděla, k čemu slouží, prostě se jí líbila. Nikoho ze spolužáků ani nenapadlo, že to neví. Řekla dětem, že na Ukrajině kluci polévají dívky vodou, aby zůstaly krásné. Dál jsme si povídali o kraslicích a já jsem jim z ukrajinsky psané knihy četla a Alina překládala společně se mnou povídání o tradičním umění pysanky.

Potom už jsme se pustili do samotných kraslic. Použili jsme techniku kreslení voskovkou a dětem se pod rukama rodily opravdu moc hezká malovaná vajíčka. Děti se snažily napodobovat tradiční ukrajinské vzory. /viz Příloha 8, obr. 16, obr. 17, obr. 18, obr. 19/ Výstavka byla opravdu povedená.

5.4 Postřehy z realizace – shrnutí

V úvodní části dětem dělalo potíže rozvržení činností, co dělat teď a co potom, a také kdo co bude dělat. Jsou zvyklí se neustále obracet na pedagoga, který většinu jejich činností řídí. A i když samostatnou práci už mají za sebou ve více případech a malé projekty už absolvovaly, rivalita mezi nimi je stále přítomna. Některé činnosti jsou pro ně atraktivní a ty chce dělat každý a některé méně a přesto i ty je nutné udělat.

Materiály k realizaci projektu se poměrně obtížně obstarávaly. Bez pomoci vychovatele by nebylo možné se k některým knihám dostat. V četnosti knih o této zemi je vidět malý zájem o seznamování se s ní. Některé knihy obstarala vychovatelka ve Slovanské knihovně. Děti by to nezvládly vzhledem k neznalosti jazyka. Knihy byly ve velké většině v ukrajinštině. Kde se Slovanská knihovna nachází, děti ví, neboť ve stejné budově se konala výstava k výročí nakladatelství Albatros.

Výroba pexesa. Děti přistoupily k výrobě pexesa jinak, než byl původní záměr. Myslela jsem, že v něm budou chtít mít údaje o Ukrajině. Mezi dětmi, ale

padl návrh na porovnání nových údajů s údaji známými z naší České republiky. Např. hlavní město Praha – hlavní město Kyjev apod. Myslím, že ve výsledku se počet kartiček pexesa oproti původnímu záměru zmenšil, s přibývajícimi údaji bylo pro děti stále obtížnější hledat tyto paralely, tak aby podle jejich názoru, karty měly logiku.

Velkým nedostatkem při realizaci projektu byla časová prodleva při hledání údajů na internetu. Kdybychom měli počítač s internetem přímo ve školní družině, byla by práce plynulejší a myslím, že by děti déle a snáze udržely pozornost i zájem o téma. Takto si při přípravě nápady musely zaznamenávat, potom se šlo do počítačové pracovny a po návratu se nově získané materiály zpracovávaly. Někdy byla pracovna volná až později odpoledne, děti už byly unavené, buď se jim tam už nechtělo a chtěly práci odložit na druhý den nebo některé už odešly domů a k internetu nás šlo málo a zpracování stejně připadlo až na další den, kdy složení dětí v oddělení nebylo úplně stejné jako den předchozí. Děti, které druhý den u zpracování svých nápadů nebyly (nemohly být) potom tato neúčast mrzela. Zvláště tehdy, pokud děti, které materiály zpracovávaly, jejich původní nápady a záměry pochopily jinak.

Aktivizující hry se setkaly u dětí s úspěchem a podařilo se je využít dle předpokladu. Pomáhaly dětem se rozpomenout a vrátit se do projektu. Při hrách probíhalo i nenásilné upevňování vědomostí a objevila se i zpětná vazba.

U tématu Velikonoce byl problémem pochopitelný zákaz používání otevřeného ohně v zařízení. Voskovou techniku jsem musela upravit na práci s voskovkami. O tom jak se zdobí ukrajinské pysanky jsme si povídali a děti chtěly samozřejmě zkusit kraslice opravdu zdobit voskem, který taje nad hořící svíčkou. Vadilo to hlavně dětem výtvarně zdatným, které si tuto techniku voskové batiky chtěly zkusit. Přesto se vzory na kraslicích povedly a práce byla zakončena ošatkou plnou krásných kraslic. /viz Příloha 8, obr. 20/

6 Závěr

Myslím, že se podařilo získat zájem dětí o zvolené téma, vzhledem k tomu, že vyplynulo z reálné situace v našem oddělení školní družiny. Vytvořil se zájem dětí o nové informace a vcelku se dařilo ho udržet.

Cílem projektu bylo seznámení dětí se zemí jejich ukrajinské spolužačky. Myslím, že tohoto cíle jsme společně s dětmi dosáhli.

K jeho dosažení jsme použili všech klíčových aktivit v projektu uvedených. Některé z nich se děti v průběhu projektu teprve učily. Velmi pěkně spolupracovaly a vzájemně si pomáhaly. Těm, kterým činnosti nebyly hned jasné, bylo poskytnuto dostatek prostoru, k jejich pochopení. Mnohdy byla potřebná pomoc vychovatele. Např. při vedení rozhovoru nebo při diskusi.

Děti, podle předpokladu začaly pracovat na úvodní části věnující se geografii a více či méně vědomě připravovaly východiska pro další části projektu.

Vzhledem k okolnostem jsme začali s realizací projektu až na jaře, proto nebylo reálné zrealizování všech částí projektu. Ale i když se některých námětů děti jen dotkly nebo je vynechaly úplně, neboť v nich nevzbudily potřebný zájem, celkový přínos projektu pro ně se nezmenšil. Každý měl šanci nalézt si takový námět, který ho zajímal a svým způsobem obohatil. Základní vědomosti o zemi děti získaly a určitě si alespoň některé uchovají.

Postupně se podařilo zrealizovat tři části projektu a další se během jara ještě určitě zrealizovat podaří. Děti projevily zájem o setkání. V době dokončení práce byla tato část projektu v jednání.

Produktem projektu je dětská hra pexeso, které děti vyráběly s tématem Ukrajina. Dalším produktem je poster, jehož výroba děti zaujala a jeho doplňování je bavilo. Měl by být využit i při závěrečné prezentaci. Oba úkoly se v rozpracovaném projektu daří plnit.

Rodiče se bohužel v dosud zrealizované části podařilo zapojit jen pasivně. Byli, prostřednictvím zpráv v notýscích, seznámeni s návštěvou knihovny. Bohužel

nikdo neměl čas nás doprovodit. Jejich druhé pasivní setkání s projektem bylo v době Velikonoc, dostali od dětí malované kraslice.

Děti se podařilo, až na malé výjimky, pro práci na projektu zaujmout i bez školního hodnocení, na které v tomto věku většinou kladou dost velký důraz.

Myslím, že by šel upravit i pro větší skupinu dětí. Např. několik tříd z 1. stupně. V úvodní části, která by mohla proběhnout v každé třídě zvlášť, by si každá třída vybrala jedno téma a to by dále zpracovala a následně s ním seznámila ostatní při prezentaci pro všechny společně. Každá třída, oddělení školní družiny, by mohla mít jiný výsledný produkt. Např. by mohli cestovat po zemi a produktem by mohly být pohlednice z míst, která navštívili, nebo při vaření by mohl být produkt v podobě 1. dílu mezinárodní kuchařské knihy. Při tématu literatura by si mohli zahrát na redakci časopisu a vydat jeho 1. číslo. Možností se rýsuje spousta.

Projekt lze motivačně upravit podle konkrétní země, ze které dítě cizinec přichází. My jsme si přibližovali Ukrajinu, zemi dívky Aliny, která se k nám loni na podzim přistěhovala. Projekt pomohl k postupnému budování postojů tolerance a empatie k odlišnostem a vyloučení předsudků vůči cizímu. Pomohl k vytváření hodnotných lidských vztahů. A to způsobem, který děti zajímal a bavil.

Téma tohoto projektu je velmi široké a uchopitelné z různých úhlů. Seznamujeme se s celou zemí. A myslím, že i kdyby si děti zapamatovaly jen malou část toho, co zažily, měla naše společná práce smysl.

7 Použitá literatura

- CÍLKOVÁ, E., SCHÖNEROVÁ, P. *Náměty pro multikulturní výchovu. Poznáváme jiné národy*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-238-6
- COUFALOVÁ, J. *Projektové vyučování pro první stupeň základní školy. Náměty pro učitele*. Praha: Fortuna, 2006. ISBN 80-7168-958-0
- COUSSEYUVÁ, M. *Rámec integrační politiky*. Praha: Vydavatelství Rady Evropy, 2000. ISBN 92-871-4341-2
- EVANS, A. *Ukrajina. Turistický průvodce*. Brno: JOTA, s.r.o., 2005. ISBN 80-7217-347-2
- GOGOL, N. V. *Večery na samotě u Dikaňky*. Praha: Mladá fronta, 1972.
- HÁJEK, B. a kolektiv *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-233-1
- JOHNSTONE, S., BLOOM, G. *Ukrajina*. Praha: Svojtka & Co., s.r.o., 2009. ISBN 978-80-7352-951-2
- KRATOCHVÍLOVÁ, J. *Teorie a praxe projektové výuky*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-210-2124-0
- KŘÍŽANOVÁ-BRINDZOVÁ, H. *Bohatýrské byliny*. Praha: Práce, 1986.
- LACHMANOVÁ, L., DRBOHLAV, D. „Rodina odvedle“ aneb „Co přinesl první rok projektu“. Praha: Slovo 21, 2005.
- LAIROVÁ, S. *Trénink paměti*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-293-9
- LAZAROVÁ, B., POL, M. *Multikulturalita a rovné příležitosti v české škole. Projekt MŠMT*. Praha: Institut pedagogicko – psychologického poradenství ČR, 2002.
- MAŇÁK, J., ŠVEC, V. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5
- MARKVART, I. *Cizinci tu nejsou cizí!(?)* Louny: Městská knihovna Louny, 2004.
- NIESSEN, J. *Rozmanitost a soudržnost, nové úkoly v oblasti integrace imigrantů a menšin*. Praha: Vydavatelství Rady Evropy, 2000. ISBN 92-871-4345-5
- Praktická konverzace Česko-Ukrajinská. Bratislava: BUVIK, 1997. ISBN 80-85507-55-2

- PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova. Příručka (nejen) pro učitele*. Praha: TRITON, 2006. ISBN 80-7254-866-2
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-029-4
- ŠIŠKOVÁ, T. (ed.) *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9
- TOMKOVÁ, A., KAŠOVÁ, J., DVOŘÁKOVÁ, M. *Učíme v projektech*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-527-1
- Ukrajinsko-český a česko-ukrajinský slovník. Turnov: Ornst Jaroslav, 2007. ISBN 80-254-0333-4
- VALÁŠKOVÁ, N. *František Řehoř (1857-1899) a jeho etnografická činnost*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 1999. ISBN 80-85010-20-8
- КАРА-ВАСИЛЬОВА, Т., ЧЕГУСОВА, З. *Декоративне МИСТЕЦТВО УКРАЇНИ ХХ СТОЛІТТЯ*. Київ: ЛИБІДЬ, 2005. ISBN 966-06-0402-5
- ЛИСТРАТЕНКО, У. Н. В. *Україна. КНИГА ФАКТИВ*. Харків: КНИЖКОВИЙ КЛУБ, 2006. ISBN 966-343-365-5
- ШПАКОВСЬКАЯ, Т. Л. *УКРАЇНСЬКА СТАРОДАВНЯ КУХНЯ*. Київ: СПАЛАХ ЛТД, 1993. ISBN 5- 7707-3089-7

8 Seznam příloh

Příloha 1 Informační zdroje ke kapitole 2

Příloha 2 Informační zdroje ke kapitole 4.7.1. a 4.7.2

Příloha 3 Informační zdroje ke kapitole 4.9.4

Příloha 4 Informační zdroje ke kapitole 4.9.8

Příloha 5 Informační zdroje ke kapitole 4

Příloha 6 Rukavička – úplné znění pohádky

Příloha 7 Kuchařské recepty

Příloha 8 Fotografie k realizaci projektu

Příloha 9 První boj Ilji Muromce

Příloha 1

Člověk v tísní. Česká republika. [on line] © 2006 Člověk v tísní, o.p.s. [cit.2010-04-18] Dostupné na WWW: <<http://www.clovekvtisni.cz/index2.php?id=145>>

Jeden svět na školách. Program společnosti člověk v tísní. [on line] © 2006 Člověk v tísní, o. p. s. [cit. 2010-04-16] <http://www.jedensvetnaskolach.cz/index2.php?id=2>

Varianty. Vzdělávací program společnosti Člověk v tísní. [on line] © 2008 [cit. 2010-04-18] Dostupné na WWW: <<http://www.varianty.cz/index.php?id=2>>

Programy sociální integrace. Člověk v tísní. [on line] © 2006 Člověk v tísní, o. p. s. [cit. 2010-04-18] Dostupné na WWW: <<http://www.clovekvtisni.cz/index2.php?sid=113>>

Projekt POLIS. Člověk v tísní. [on line] © 2006 Člověk v tísní, o. p. s. [cit. 2010-04-18] Dostupné na WWW: <<http://www.clovekvtisni.cz/index2.php?id=244>>

Český helsinský výbor. [on line] Copyright 2002/2008. [cit. 2010-04-18] Dostupné na WWW: <<http://www.helcom.cz/index.php>>

Multikulturní centrum Praha. [on line] © 2005 [cit. 2010-04-18] Dostupné na WWW: <<http://www.mkc.cz/cz/uvod.html>>

Multikulturní centrum Praha. Czechkid - multikulturalita očima dětí. [on line] © 2005 [cit. 2010-04-18] Dostupné na WWW: <<http://www.mkc.cz/cz/vzdelavani-313380/czechkid-multikulturalita.html>>

Centrum pro integraci cizinců, o. s. [on line] Copyright © 2009 Centrum pro integraci cizinců, o. s. [cit. 2010-04-16] Dostupné na WWW: <http://www.cicpraha.org/index.php?option=com_content&view=frontpage&Itemid=226&lang=cs>

Partners Czech, o. p. s.[on line] © Copyrights Partners Czech, o. p. s. [cit. 2010-04-16] Dostupné na WWW: <<http://www.partnersczech.cz/>>

Partners Czech, o. p. s. Evropa očima mladých. [on line] © Copyrights Partners Czech, o. p. s. [cit. 2010-04-16] Dostupné na WWW: <http://www.partnersczech.cz/p_evropa_mladych.htm>

Vláda České republiky. Rada vlády pro národnostní menšiny. [on line] Vláda ČR © 2009 [cit. 2010-04-04] Dostupné na WWW: <<http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/rnm/historie-a-soucasnost-rady-15074/>>

Bílá kniha – národní program rozvoje vzdělávání v České republice. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.[on line] © MŠMT 2006 [cit. 2010-04-04] Dostupné na WWW: <<http://aplikace.msmt.cz/pdf/bilakniha.pdf>>

Opatření ministryně školství, mládeže a tělovýchovy, kterým se mění Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Úplné znění RVP ZV. [on line] c MŠMT 2006 [cit. 2010-04-04] Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/opatreni-ministryne-skolstvi-mladeze-a-telovychovy-kterym-se-meni-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-2>>

Příloha 2

CzechKid. Pro pedagogy. Ukrajinci (nejen) v České republice. [on line] [cit. 2010-04-16] Dostupné na WWW: <<http://www.czechkid.cz/si1410.html>>

Příloha 3

Wikipedie. Otevřená encyklopedie. Juliánský kalendář [on line] Stránka byla naposledy editována 20. 1. 2010 v 22:30. [cit. 2010-04-25] Dostupné na WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Juli%C3%A1nsk%C3%BD_kalend%C3%A1%C5%99>

Wikipedie. Otevřená encyklopedie. Gregoriánský kalendář.[on line] Stránka byla naposledy editována 24. 3. 2010 ve 22:52. [cit. 2010-04-25] Dostupné na WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Gregori%C3%A1nsk%C3%BD_kalend%C3%A1%C5%99>

Calendar.sk. Juliánský kalendář 2010. [on line]© 1997-2010 Zoznam s.r.o. [cit. 2010-04-25] Dostupné na WWW: <http://calendar.zoznam.sk/julian_calendar-cz.php>

Archeoastronomické otazníky. Den svatojánský. Rusínská črta národopisná od Františka Řehoře. Časopis Zlatá Praha z r. 1886. [on line] © Pritulová M., Dudek K. 2008 [cit. 2010-04-25] Dostupné na WWW: <<http://eldar.cz/archeoas/stripky/18.html>>

Ukrajinská iniciativa. Ukrajina. Ukrajinské Vánoce. [on line] © 2010 [cit. 2010-04-30] Dostupné na WWW: <http://www.ukrajinci.cz/cs/ukrajina/detail/ukrajinske-vanoce-cti-tradice-viru-iapovery_1/>

Příloha 4

Ukrajinská iniciativa. Ukrajinská diaspora v ČR. Sdružení Ukrajinek v ČR. [on line] © 2010 [cit. 2010-04-28] Dostupné na WWW: <<http://www.ukrajinci.cz/cs/diaspora-cr/detail/a-sdruzeni-ukrajinek-vacr/>>

Ukrajinská iniciativa. Ukrajinská diaspora v ČR. Škola dětem. Přednášky o Ukrajině pro ZŠ i jiné zájemce. [on line] © 2010 [cit. 2010-04-28] Dostupné na WWW: <<http://www.ukrajinci.cz/cs/prednasky-pro-zs/>>

Příloha 5

RVP – metodický portál. WIKI. Pětিলístek. [on line] Publikováno pod licencí Creativ Commons. [cit. 2010-05-08] Dostupné na WWW: <http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/P/P%c4%9btíl%c3%adstek>

Příloha 6

Rukavička

Byl jednou jeden dědeček a ten dědeček šel lesem. Za ním běžel pes. Dědeček šel a šel a najednou ztratil rukavici.

V tom přiběhla myška, vlezla do rukavičky a povídá :“Tady budu bydlet!“
Za chvilku hop – hop přiskákala žabka a ptá se:
„Rukavičko, kdo v tobě bydlí?“
„Já myška Hrabalka. A kdo jsi ty?“
Já jsem žabka Kuňkalka. Pusť mě dovnitř!“
„Tak sem pojď!“
A už tam byly dvě.

Běží lesem zajíček, přiběhne k rukavičce a povídá:
„Kdopak v té rukavičce bydlí?“
„Já myška Hrabalka a žabka Kuňkalka. A kdo jsi ty?“
„Já jsem zajíček Ušáček. Pusťte mě dovnitř.“
„Tak pojď!“
A už tam byli tři.
Utíká kolem liška a ptá se:
„Rukavičko, kdo v tobě bydlí?“
„Já myška Hrabalka, žabka Kuňkalka a zajíček Ušáček. A kdo jsi ty?“
„Já jsem lištička Sestřička. Pusťte mě taky k sobě.“
A už tam bydleli čtyři.
Vtom běží lesem vlk, rovnou si to zamíří k rukavičce a ptá se:
„Kdopak v té rukavičce bydlí?“
„Já myška Hrabalka, žabka Kuňkalka, zajíček Ušáček a lištička Sestřička. A kdo jsi ty?“
„Já jsem vlček Šedý kožíšek. Pusťte mě taky k sobě.“
„No tak pojď!“
Vlček vlezl do rukavičky – a už jich tam bylo pět.

Kde se vzal, tu se vzal – přišoural se kanec.
„Chro-chro-chro – rukavičko, kdo v tobě bydlí?“
„Já myška Hrabalka, žabka Kuňkalka, zajíček Ušáček, lištička Sestřička a vlček Šedý kožíšek. A kdo jsi ty?“
„Já jsem kanec Zubatec. Pusťte mě k sobě!“
„To je bída, kdekdo by chtěl bydlet v rukavičce. Už se mezi nás nevejdeš!“
„Co bych se nevešel, vejdu se, jenom mě tam pusťte!“
Vlezl kanec do rukavičky a už jich tam bylo šest – ale měli tam tak málo místa, že se sotva mohli pohnout.

V tom zapraskaly větve – z lesa leze medvěd a rovnou taky k rukavičce a bručí:

„Kdo v tobě rukavičko, bydlí?“

„Já myška Hrabalka, žabka Kuňkalka, zajíček Ušáček, lištička Sestřička, vlček Šedý kožíšek a kanec Zubatec. A kdo jsi ty?“

„Brum, brum, brum, ja vás tam už trochu moc. Já jsem medvěd Vševěd. Pust'te mě taky k vám.“

„Jak tě můžeme pustit? Sami se tady už sotva pohneme.“

„Jak? No – tak nějak.“

„Tak pojd', ale jen na krajíček.“

Vlezl k nim i medvěd – bylo jich tam už sedm a měli tak málo místa, že rukavička div nepraskla.

Mezitím dědeček šel lesem a najednou uviděl, že ztratil rukavici. Obrátil se a šel ji hledat. Pes běží před ním, hledá, běží dál a hledá, dívá se a hle – tam leží rukavička a cosi se v ní hýbe. Pes běží k ní a štěká: „Haf – haf – haf!“

Zvířátka se polekala, vyskákala z rukavičky a rozutekla se po lese.

A dědeček přišel, zvedl rukavici a byl rád, že ji zase našel.

Rukavička. Praha: Albatros, 1981. ISBN 13-778-81

Příloha 7

Kuchařské recepty

Ukrajinský vánoční dezert KUŤJA

pro 6 osob

500 g máku
300 g pšenice, pšeničné kroupy nebo bulgur
80 g rostlinného tuku
80 g sýra niva
40 g vlašských ořechů

Pšenici nebo pšeničné kroupy opláchneme, zalijeme studenou vodou a vaříme doměkka asi 2 hodiny. Pokud použijeme bulgur, zalijeme vodou a necháme jen namočený zbobtnat a nemusíme vařit. Mák opláchneme, zalijeme vroucí vodou a vaříme na mírném ohni. Po 15 minutách sejmem z plotny, necháme vychladnout, vodu slijeme a mák třikrát umeleme na masovém strojku nebo 1 x na strojku makovém. Med dáme do kastrůlku a ohříváme ve vodní lázni, až se rozpustí. Ořechy a mandle nasekáme. Mák smícháme s rozinkami, medem, smetanou, ořechy, mandlemi, pomerančovou kůrou a pšenicí (bulgurem). Hotový dezert vložíme do misky a dáme na 1-2 hodiny do ledničky.

Kuťja (Kutia) - je ukrajinský rituální pokrm spojený s Vánocemi. Tento dezert, podávaný na začátku a konci vánočního cyklu, je velmi chutný. Obsahuje mák, pšenici, med, ořechy a různé kandované ovoce. Patří mezi dvanáct tradičních jídel, která jsou podávána na začátku a na konci ukrajinského vánočního období, počínaje večeří na Štědrý den (25. prosince, bahata kutia) až konče tzv. Epifany neboli Zjevení Páně (6. ledna, holodna kutia). Recept na přípravu pokrmu je rituální a odlišuje se v různých oblastech Ukrajiny. Kutia obvykle slouží k předpovědi bohatosti úrody a rodinného štěstí. O štedrovečerní večeři děti často podávali pokrm svým kmotrům a po jídle byla jedna porce ponechána na stole pro duše zemřelých. V Rusku byla kutja podávána na pohřbech.

Ukrajinský boršč od rodilé Ukrajinky

500 g vepřového boku s kostí (libovějšího)
1 větší mrkev
1 větší červenou řepu
1 cibuli
2 - 3 brambory
300 g čerstvého zelí
rajský protlak nebo 2 čerstvá rajčata
sůl, pepř
bobkový list
polévkové koření
olej na smažení
zakysanou smetanu
čerstvou petrželku na ozdobu

Do hrnce dáme vařit na kousky nakrájené maso. Až odšumí, přidáme na kostičky nakrájené brambory a nadrobno nakrájené čerstvé zelí. Plamen ztlumíme a vaříme na mírném ohni. Přidáme ještě bobkový list a

polévkové koření. Zvlášť uvaříme červenou řepu ve slupce, pak ji nastrouháme. Mezitím si nakrájíme cibulku a na větším struhadle nastrouháme mrkev. Na pánvi rozežřejeme olej, na něm zpěníme cibulku, přidáme mrkev a také uvařenou nastrouhanou červenou řepu, osolíme, opepříme, přidáme rajský protlak, 2 lžíce zakysané smetany a krátce podusíme. Nakonec vše přidáme ke směsi v hrnci, 7 - 10 minut povaříme a můžeme podávat, ale nejlepší je až se trochu rozleží.

Při podávání můžeme ještě přidat do talíře lžici smetany a ozdobit nasekanou čerstvou petrželkou.

Ukrajinská iniciativa. Ukrajinská diaspora v ČR. Recepty ukrajinské kuchyně. [on line] © 2010 [cit. 2010-04-30] Dostupné na WWW: <<http://www.ukrajinci.cz/cs/diaspora-cr/detail/ukrajinska-kulturni-identita-vaceske-republice/>>

Evropský rok mezikulturního dialogu, společně napříč kulturami. Portál národního projektu Společně napříč kulturami. Recepty národních jídel. Ukrajinská kuchyně. [on line] © 2010 [cit. 2010-04-30] Dostupné na WWW: <<http://www.mezikulturnidialog.cz/ukrajinska-kuchyne.html>>

Příloha 8

Fotografie k realizaci projektu

obr. 6

obr. 7

obr. 8

obr. 9

obr. 10

obr. 11

obr. 12

Obr. 13

obr. 14

obr. 15

obr. 16

obr. 17

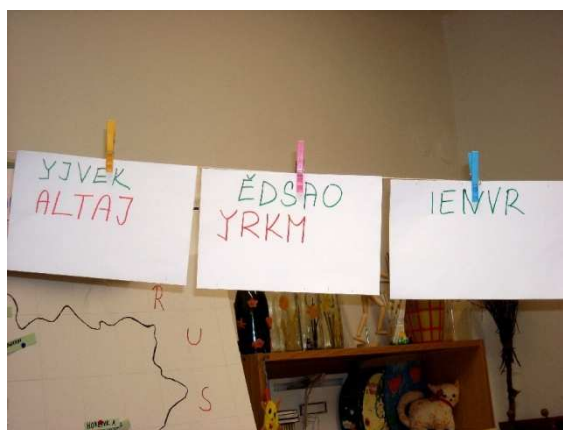
obr. 18

obr. 19

obr. 20

obr. 21

obr. 22

Příloha 9

První boj Ilji Muromce

Ranní mši si Ilja Muromec odstál v městě Muromi, na polední se chtěl dostat do sídelního Kyjeva. Jede polem zeleným, jede širou dálavou. Huňáč Siváček z hory na horu přeskakuje, modrá moře kruhem objíždí, lesů a kopců se ani kopytem nedotkne.

Přijeli až k městu Černigovu, a tu se najednou bohatýrský kuň zarazil, najednou zůstal stát jako hřebem přibitý. Kolem Černigova, slavného, bohatého města, leží černý mrak, jako by tam sestoupil hrozný oblak bouřkový, jako by tam sesedlo hejno černých havranů.

Pohlédne Ilja svým zrakem sokolím, a co nevidí? Ach nečerná se to oblak bouřkový ani hejno krákajících havranů, černá se tam nepřátelské vojsko. Tři tatarští careviči ze Zlaté Hordy přitáhli k městským hradbám a přivedli s sebou velkou sílu vojska, každý třicet tisíc Tatarů – pohanů. Černigov je obklíčený, všechny cesty k němu jsou zatarasené. Přes tatarské stráže nikdo pěšky nepřejde, nikdo tudy neprojde na dobrém koni, neproklouzne tudy sivý zajíček, nepřiletí drobný ptáček letáček. Od prachu a koňských výparů, vznáší se nad zemí hustá mlha, ve dne zakrývá jasné slunéčko, v noci zakrývá bílý měsíček.

Z Černigova se ozývá nářek a kvílení, ozývají se pohřební zvony. Černigovští sedláci se zavřeli do kamenného chrámu, pláčou, modlí se, na hroznou smrt se chystají, protože Tataři přišli vyloupit jejich město, vypálit jeho kostely se zlatými věžemi a je, ubohé Černigovce, odvléci do zajetí.

Rozpálilo se Iljovo ohnivé srdce, vytrhl ze země zelený dub i s kořeny, popadl ho za vrchol, vrhl se na Tatary, začal se tím dubem ohánět, začal to vojsko koněm deptat. Ožene se poprvé – před ním ulice, ožene se podruhé – před ním ulička. Pobíjí to nepřátelské vojsko do jednoho a dostal se až ke třem bílým stanům, kde se krčí tři tatarští careviči.

Popadl careviče, vyvlekl je ze stanů a řekl jim:

„Hoj, vy mladí careviči tatarští,
co já, junák, mám teď s vámi učinit?
Když vás zajmu, co jen s vámi udělám?
Jenom na obtíž mi cestou budete.
Usekat vám hlavy? To mi nedá čest.
Rozejděte vy se do svých domovů
a po všech těch vašich hordách zvěstujte,
že už není opuštěná matka Rus,
že ji chrání bohatýři udatní.“

Propustil Ilja careviče, odhodil syří dub a odcválal do města. Nevešel do něho bránami, skočil přes hradby rovnou na kamenný chrám, kde se modlí, pláčou a se světem se loučí černigovští sedláci:

„Buďte pozdraveni, dobří lidičky!
Pročpak naříkáte, pročpak pláčete,
Pročpak vy se s bílým světem loučíte?“
„Jak nemáme plakat, smutně naříkat,
když to naše město, slavný Černigov,

obklíčili Tataři – pohani?“

Zasmál se Ilja bohatýrským smíchem a řekl ustrašeným sedláčkům:

„Zajděte si na ochoz a na hradby,
pohlédněte ven, do pole širého,
zda tam ještě stojí vojsko tatarské!“

Vyšli na ochoz, na hradby a dívají se do pole. Širé pole se už nečerná černými havrany, bělá se bílými těly, celé je pokryté pobitými tatarskými vojsky.

Oj, jak se potěšili černigovští sedláci, oj, jak se zaradovali! Velký kámen jim spadl ze srdce. Klanějí se junákovi až po syrou zem, hostí ho chlebem a solí, přinášejí mu stříbro, zlato, perlami vyšitá roucha a prosí mocného bohatýra:

„Zůstaň s námi, drahý Iljo Muromče,
za vévodu svého si tě zvolíme,
jako pán si tady budeš s námi žít.“

Ilja si ukrojil krajíček chleba, posolil ho štipcem soli a vložil do úst. Stříbro, zlato i drahocenná roucha odmítl a řekl černigovským sedlákům:

„Hojže, hoj, vy černigovští sedláci,
nezůstanu u vás jako vévoda.
Nesloužilo by mi ke cti junácké,
kdybych dobré bydlo od vás přijímal,
když se ještě v krvi topí matka Rus.
Raděj mi ukažte přímou cestičku,
Rovnou cestu k sídelnímu Kyjevu.“

Ulekli se Černigovci, náramně se zděsili, praví mu třesoucím se hlasem:

„Ach, ty slavný ruský bohatýre náš,
zasekaná je ta přímá cestička,
ztracená je, dávno trávou zarostla.
Rovnou cestou k sídelnímu Kyjevu
celých třicet roků nikdo nechodí,
na dobrém tam koni nikdo nejezdí,
od doby, co u Černého močálu,
co u jisté známé břízky skloněné
a u řeky Smorodina nazvané,
co u křižovatek levadinovských
sedí lupič Slavík Odichmantěvič.
Na třech dubech uhnízdil se, loupežník,
sedí na devíti silných haluzích.
Když slavičím hvizdem slavík zahvízdá,
když na zvěř ten lupič zařve, zaryčí,
uhynou a uschnou trávy, mlázíčky,
oprchnou i drobné kvítky modravé,
lesy, háje až k zemi se nakloní.

Přímou cestou bylo by to třicet verst,
oklikou to vyjde dobře na tisíc.“

Ilja se už dál neptal, švihl svého bohatýrského koně a pustil se do Kyjeva rovnou cestou, cestou přímou, nevychozenou, trávou a plevem zarostlou.